NORDISKE
FORTIDSMINDER

UDGIVNE AF

DET KGL. NORDISKE OLDSKRIFTSELSKAB.

AVEC DES RÉSUMÉS EN FRANÇAIS.

---

1. HEFTE.

GRAVPLADSEN FRA DEN ÆLDRE JERNALDER PAA NORDRUP MARK VED RINGSTED.

Af Henry Petersen.

Gravpladsen paa Nordrup Mark, en Mils Vej sydøst for Ringsted, som skal gjøres til Gjenstand for nedenstaaende Monografi, er det eneste Findested for de rigt udstyrede Skeletgrave fra den romerske Periode af den ældre Jernalder, som i Løbet af den sidste halve Snes Aar har ydet et større Antal tæt ved hinanden liggende Grave. Flere af disse har det lykkedes at undersøge i fuldstændig urørt Tilstand.

Midtsjæland har i Forvejen frembudt ikke faa Gravfund fra denne Periode, der i Museet er saa iøjnefaldende repræsenteret ved de rige Fund fra Gravpladser i Stevns. Fra en Omegn af blot 2 Miles Afstand fra Ringsted kan saaledes foruden Nordrup-Fundene nævnes Fundene fra Merløsegaard, Bringstrup, Englerup, Alsted Mølle, Horsetofte (urigtigt kaldet Aasetofte-Fundet), Aaseby, Herlufmagle og de mindre Fund fra Ordrup, Fulby, Brandsmark, Mørup, Svendstrup o. a.[1] Det maa stedse erindres, i hvilken Grad Tilfældet raader for at bringe Grave fra den ældre Jernalder frem for Lyset, da de altid ere anlagte i det naturlige Jordsmon uden Kjendemærke over Jorden. Det er tilmed kun, naar Gravgodset er af en mere iøjnefaldende Art, at Arbejderen, der graver Grus eller Sand, ændser de Menneskeskeletter, han støder paa.

I Aaret 1873 indleverede Ejeren af Matr. Nr. 12 af Nordrup By, Gaardejer Christian Pedersen paa Museet en Del Gjenstande, som vare fundne ved Craniet af et Menneske, da man gravede Grus paa en Plads, hvor der tidligere var fundet 3—4 Menneskeskeletter. Man havde ikke fremgravet Knoklerne af det senest fundne Skelet, og Craniet var igjen gravet ned af Arbejderne.

Gjenstandene vare:

1) Brudstykke af en canneleret, romersk Bronzespand af drevet Arbejde, 17 cm. vid over Randen, hvorpaa har været loddet to massive Bronzeører. I disse har været anbragt en massiv Bronzehank, paa hvis Overside ere indfilet 5 Tværstriber. Lignende Spande ere forekomne i Valløby-Fundet o. a. Fund, cfr. Aarbøger 1873. S. 285, og 1874. S. 372. (Museets Inventarieprotokol: C. 1591).

2—3) En Bronzecasserolle og en deri værende Si af sædvanligt provindsielt-romersk Arbejde. Kasserollen er 11,2 cm. i Tværmaal over Randen, Haandtaget 12,3 cm. l.; dens Bund er fortæret, cfr. Aarbøger 1874. S. 356. (Nr. C. 1592.)

4) Et 13 cm. h. Glasbæger, 6,5 cm. i Tværmaal over Mundingen, Foden 3,25 cm. vid (Tavle II, Fig. 2). Det er af klart Glas med paalagte og fastbrændte Traade af mælkefarvet og blaat Glas. Formen var hidtil ikke fremkommet i vore Fund. (C. 1593.)

[1] For de fleste Funds Vedkommende se Engelhardts Fundudsigt i Nydam Mosefund S. 44 o. flg. Cfr. samme Forf.s: Skeletgrave paa Sjæland og i det østlige Danmark, Aarbøger for nordisk Oldkyndighed 1877. S. 347 o. flg.

5) Et prægtigt Brystsmykke, formet som et af en Ring omsluttet Hagekors med buede Arme (Tavle II, Fig. 1). Det er af Sølv, med Belægning af Guldplader med drevne ophøjede Punktornamenter, fastholdte ved Sølvstifter med knapformede Hoveder (C. 1587). Smykker af denne Form, der afgive et smukt Vidnesbyrd om den hjemlige Kunststil ved Siden af de mange romerske Brugs- og Smykkegjenstande, ere ofte forekomne i sjælandske Fund (Nyrup, Bennebo, Brandslev, Bringstrup, Horsetofte, Nestelsøgaard, Bøttekildegaard, Stenlille, Landerslev, Sengeløse, Varpelev, 3 Fund ved Himlingøje), men kun i et laalandsk (Raaby) og i et fyensk (Sanderumgaard).[1]

De indleverede Gjenstande foranledigede en nærmere Undersøgelse af Findestedet ved Professor ENGELHARDT paa Museets Vegne under Medvirkning af Kammerherre, Amtmand VEDEL[2].

Skelettet, som man nu skred til fuldstændigt at fremgrave, laa 1,10 met. under Jordens Overflade, paa et højnet Sted i Marken. Under Muldjordslaget ovenpaa Graven laa 6—7 haandstore Stene uden synlig Orden. Skelettet laa paa højre Side med bøjede Ben; Hovedet vendte imod Syd; Armene laa bøjede op foran Brystet (cfr. Fig. 1). In situ maaltes fra Hals til Fodrod 1,41 met. Knoklerne sendtes til Professor anatomiæ F. SCHMIDT, der afgav Erklæring om, at Skelettet utvivlsomt var af en Kvinde. »Hovedets hele Form« — hedder det i hans Brev af 9 Februar 1874 — »og fremfor alt den vel bevarede Underkjæbe, tyder afgjort derpaa; ligeledes Nøglebenene og de tilstedeværende Stykker af selve Overextremiteterne. Laarbenene ere ganske vist længere, end man sædvanligt finder dem hos Kvinder, men paa den anden Side smækrere og med mindre stærke Muskelfremragninger end sædvanligt hos Mænd; deres øverste Endestykker ere for meget beskadigede, til at man med Sikkerhed kan dømme om deres Form, men nærmest synes dog ogsaa denne at have havt det kvindelige Præg. Saavidt man efter sædvanlige Proportioner, fra Laarbenenes Længde kan slutte sig til hele Legemshøjden, vilde denne heller ikke overstige et Maal, som man ikke aldeles sjældent træffer hos Kvinder af den nulevende Slægt 68 Tommer (1,80 met.) eller noget mindre. Resultatet bliver altsaa, at Skelettet maa antages at være af en meget vel voxen Kvinde af middel Alder.«

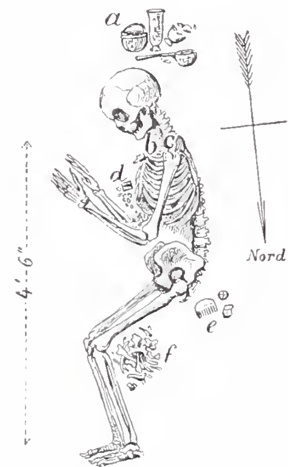


Fig. 1.

Ved paany at fremgrave Craniet fandtes:

6) Rester af et Glasbæger (Tavle III Fig. 9) af samme Form som det af Arbejderne optagne, 15,7 cm. højt, 8,8 cm. i Tværmaal over Randen, Foden 4,7 cm. i Tværmaal, ligeledes prydet med paalagte mælkehvide og blaa Glasstriber. Det havde ligesom Bronzekarrene og det andet Glasbæger staaet ovenfor Craniet; Sølvsmykket havde ligget ved Halsen, se Fig. 1 a og b. (C. 1594.)

Forøvrigt fandtes:

Ved den øverste Del af Brystet (se Fig. 1 c):

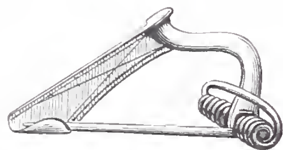
7) En 4,7 cm. l. Sølvfibula (Fig. 2) med lang Naaleskede, paa hver Side af hvilken en korslignende Figur er indridset. (C. 1588.)

8) En lille, flad, rund Ravperle (under C. 1589).

Længere nede paa Brystet, mellem dette og de bøjede Arme (se Fig. 1 d):

9) 25 Glasperler (C. 1589), hvoraf

3 riflede, af grønt Glas,


Fig. 2.

[1] I Skaane er fundet et lignende, afb. Montelius Atlas 338. Cfr. det 5-armede Smykke af samme Art f. i Norge, O. Rygh Norske Oldsager, 238. Om et Hagekorsspænde fundet i Meklenborg ved Häven se Meklenb. Jahrbücher XXXVII S. 102—3.

[2] Optegnelser af Engelhardt i Museets Archiv, og Beretning i Folketidende for Midtsjæland (opt. i Dagbladet 24 Sept. 1873). Cfr. Aarbøger 1875. S. 21 o. flg.

4 flade, sexkantede, grønne,
2 af mælkefarvet Glas, en cylinderformet og en mangekantet,
5 større runde, blaa med røde og hvide Striber,
3 røde, hvoraf en mangekantet,
5 af Glasmosaik med skaktavlet Mønster,
1 grøn og 1 hvid med indlagte røde og hvide Traade,
2 klare Glasperler med røde og hvide Pletter.

10) En lille, spandformet Hængeprydelse af Bronze (Fig. 3), 2,5 cm. h., 1,3 cm. i Tværmaal, som Vimose-Fundet Tavle I, Fig 4, cfr. S. 8, og Sehested: Fortidsminder og Oldsager i Egnen om Broholm, Pl. XXXI Fig. o. (C. 1594.)

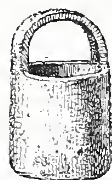


Fig. 3.

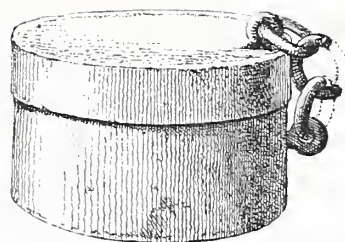


Fig. 4.

11) En lille, rund Bronzedaase med Overfaldslaag, der var oxyderet fast til Underdelen, 2 cm. h., 3,3 cm. i Tværmaal (Fig. 4). Laag og Underdel ere forbundne ved en kort, i Øskener anbragt Bronzekjæde. (C. 1596.)

Samtlige disse Gjenstande laa samlede i en Klump og med Levninger af Bast, som om det alt havde været nedlagt i en Bastæske. Daasen, der ganske ligner Salve- eller Sminkeæsker fundne i attiske Grave fra græsk-romersk Tid (Aarbøger 1875, S. 23), viste sig at indeholde en størknet Substans (Salve?), som var gjennemtrængt af Ir.

Bag Hoftebenene og nedenfor disse (Fig. 1 e):

12) en Benkam, lidt over 9,7 cm. l., bestaaende af 5 Stykker, der have været sammenholdte af en paa hver Side lagt tynd Skinne, og fæstede til denne ved Bronzenitnagler. Kammen er prydet med tredobbelte, concentriske Ringe, 4 i Række. (C. 1590.)

Ikke langt derfra:

13) en lille, drejet Bronzedup, der synes at have omsluttet en Metalgjenstand, 1 cm. h. (C. 1598.)

14) En regelmæssig Bronzecubus, 1,5 cm. vid, gjennemboret paa Midten af hver Side; det ene Hul er større end de to andre (Fig. 5). Paa hver Flade er der langs Kanterne anbragt fine Zigzakprydelser. (C. 1597.)

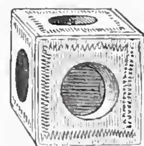


Fig. 5.

Bag Skelettets Ben laa en Del Dyreknokler (C. 1600). De undersøgtes af Etatsraad Jap. Steenstrup, der i en Skrivelse udtaler, at deres Flertal tilhører et ungt Lam, der synes at have været fuldstændigt tilstede som Aadsel, inden det nedgravedes. Andre Knokler tilhøre dels et Par unge Lam (Kjæbehælvter), dels en Gris (Hvirvler) — alt af sædvanlige Husdyr. Det tilføjes i Brevet, at disse Knokler efter deres Tilstand at dømme aldeles ikke kunne være nedbragte til samme Tid og i samme Tilstand. Deres archæologiske Betydning er derfor tvivlsom.

I November 1881 modtog Museet gjennem Kammerherre, Amtmand Vedel Meddelelse om, at man paany paa Gaardejer Chr. Pedersens Lod ved Grusgravning havde stødt paa Skeletter, men at Gaardejeren havde ladet al videre Gravning standse, for at Museet kunde lade en Undersøgelse foretage. Prof. Engelhardt var afgaaet ved Døden faa Dage forinden, det overdroges da nærværende Forfatter af Kammerherre, Museumsdirecteur Worsaae at foretage Undersøgelsen, i hvilken Kammerherre Vedel deltog.

Det var øst paa Lodden nærved Sognevejen og i en Afstand af c. 100 Fod (31 met.) fra Findestedet i 1873, at Skeletter nu vare sporede. Terrainet hæver sig saa svagt indenfor den paagjældende Lod, at der slet ikke kan tales om nogen »Banke«, endsige om nogen Top for denne (som udtalt i Aarbøger 1875 S. 21). Nogen opdynget Høj har der aldrig ligget. Marken maa tværtimod betegnes »flad«; den er svagt stigende mod den meget forstyrrede, med Hensyn til oprindelig Form ubestemmelige Stendysse, der i sin Tid havde givet Agrene Navnet »Stendysagre«, og som ligger et Par hundrede Alen (c. 125 met.) fra Gravpladsen.

Arbejdsmændene havde stødt paa fire Skeletter; vi betegne dem i det følgende A, B, C, D (se Situationsplanen Fig. 6). Ved Laar- eller Skinnebenene af Skelet A var optaget en søndret Bronzespand, smuldrende Rester af et Lerkar, Bronzebeslag til en Træ-Æske, samt spredt mellem Benene en Mængde Spillebrikker. Ingen af Skelettets Knokler vare optagne eller rokkede fra deres Leje, og man havde strax standset Gravningen, da de nævnte Sager vare fundne. Knoklerne havde, som Beretningen fremdeles lød paa, været dækkede med store Stene.

A. Ved Afdækningen af Graven forefandtes endnu denne Dynge af hovedstore Stene bevaret urørt over Skelettet i en Strækning af 1,26 met.; den begyndte allerede 47 cm. under Jordskorpen og var 1 met. br. Stenene vare borttagne indtil midt paa Laarknoklerne af Skelettet, der laa 1 met. dybt. Craniet laa i Gravens Sydende lidt til Siden under Stendyngen, hvis Længderetning var lige i N.—S., medens Skelettet laa en Streg i Retningen NV.—SØ. Dette laa udstrakt paa Ryggen i en noget skjæv Stilling. Hovedet hvilede halvt paa Siden over højre Skulder, og Halshvirvlerne viste en tilsvarende Bøjning. Højre Arm laa udstrakt langs Laaret, venstre Arm var i Albueleddet bøjet tværs ind over Brystet; Knoklerne af venstre Haand laa langs højre Arms Inderside. Fra Isse til Knæ maaltes 1,26 met.; Skelettets fulde Længde skjønnedes at have været 1,75 met.; Knoklerne vare daarligt conserverede, Craniet søndret. Om Skeletresterne, som medførtes til Museet, og der undersøgtes af Prosector, nu Professor anatomiæ J. H. Chievitz, har denne i en Skrivelse af 25 Nov. 1881 udtalt følgende:

Kjøn: Mand (bestemt efter Bækkenet).
Højde: middel (skjønnet efter Extremitetknoklerne).
Benbygning: spinkel.
Alder: fuldt udvoxen (Hvirvellegemernes Epifyser sammenvoxede med Diafysen), dog i tidligere Manddomsaar. (Et Stykke af Hovedskallen med forreste Halvdel af sutura sagittalis viser denne Sutur over hele det bevoxede Stykke aaben paa den udvendige Side).

De i Graven fundne Sager vare følgende:

Umiddelbart ved *venstre Side af Underkjæben:*

1) En Sølvfibula med lang Naaleskede, 3,5 cm. l. (Tavle II, Fig. 7). Nærmest Bøjlens øvre og nedre Ende er paaloddet en lille, hvælvet Guldplade, hvori er inddrevet jevnsides løbende Perlebaand. Fibulaer af samme Hovedform og af Sølv ere paa Sjæland fundne i Skeletgravene ved Valløby, Bennebo og Nestelsø; den forekommer af Bronze i Fundet fra Vængegaards Mark. (C. 4619.)

Om *et Fingerled af højre Haand* sad:

2) En Spiralfingerring af Guld, 2 cm. i Diameter (Tavle III, Fig. 1). Dens Vægt var 12,4 gr.; Værdien 30 Kr. Yderst til hver Ende er Ringen udslagen i brede Flader med en ophøjet Ryg, der til begge Ender udløber i Dyrehoveder; langs denne Ryg er graveret særdeles fine Ornamenter. Det Fingerled, paa hvilket Ringen var funden, bestemtes af Prof. Chievitz som første Led af fjerde Finger (Guldbrand); det samme, hvorpaa vi bære Ring. (»Bestemt ved Sammenligning af de øvrige første Led af samme Haand«.)

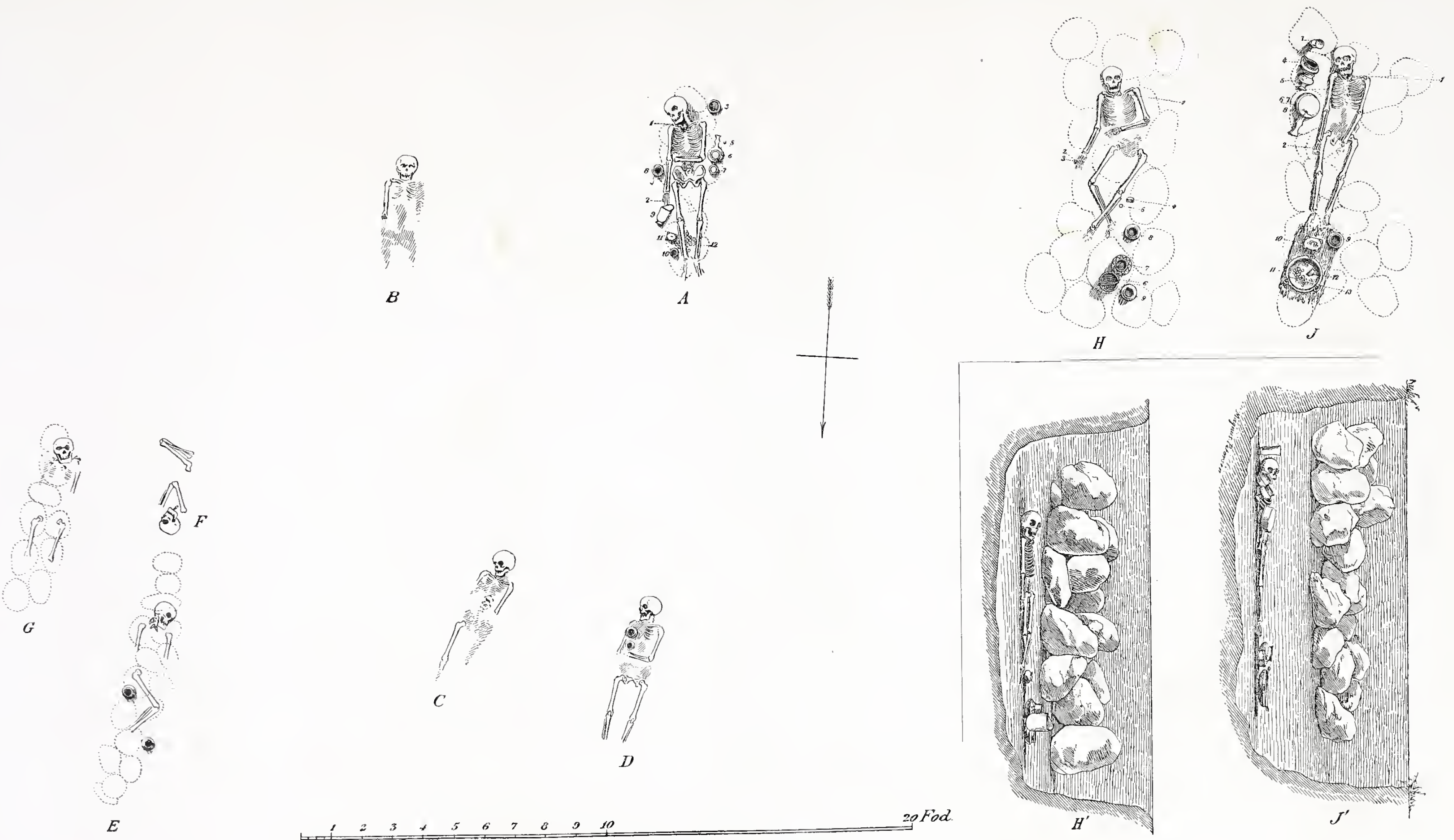


Fig. 6. Gravpladsen ved Nordrup.

En Fingerring af lignende Form er funden ved Magleby, Bjeverskov Herred (afbildet i V. Boye: Oplysende Fortegnelse over Gjenstande af ædle Metaller i Museet, S. 107) og en nogenledes tilsvarende ved Gunderupgaard. Beslægtet er Formen for den store Armring i Valløby-Fundet. (C. 4618).

Ved *Skelettets venstre Side* optoges udfor Hovedet, i en Afstand af 52 cm. fra dette:

3) Den Tavle III, Fig. 7 afbildede Lerskaal med Øre og en lav, hul Fod. Skaalens Højde er 7,9 cm., Tværmaalet 17,7 cm. (C. 4621).

Udfor Albuen:

4—5) En Bronzecasserolle og deri nøje passende Si, 11 cm. vid over Mundingen, med 11,8 cm. l. Haandtag, der vendte mod Gravens Hovedende, i Retning med Overarmen. Formen var nøjagtigt den samme, som for Sien og Kasserollen i Fundet fra 1873. (C. 4616).

6) Inden i Sien stod et Glasbæger med lodrette Sider, hvilende paa en ringformet Fod, 6,6 cm. h., 7,8 cm. vidt, 4,6 cm. bredt. Bægeret er prydet med paamalede, i Glasset indbrændte Figurer (Tavle I, Fig. 1): en blaa, brunplettet Leopard forfølgende en Hind (Fig. 7). Hinden løber mod en staaende Tiger eller Hunløve af mørkegul Farve. Der er en fortræffelig Tegning i

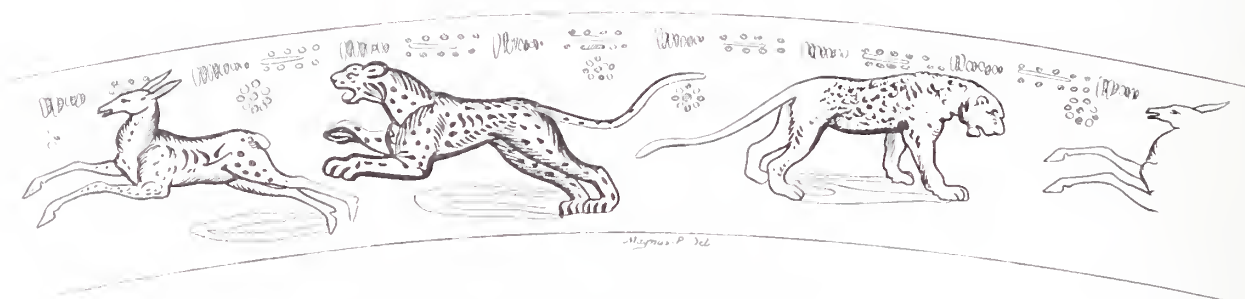


Fig. 7.

Dyrene, særlig i Leoparden. Hindens Angst og hurtige Løb er udtrykt ved den tilbagebøjede Hals og de stærkt bøjede Forben. Imellem Dyrene er malet en Roset, dannet af brune og gule Prikker. Nærmest Bægerets Rand løber en dobbelt Række vexlende Punkt- og Stregornamenter. (C. 4613.)

Tæt op til og nedenfor disse Gjenstande stod:

7) Et andet Glasbæger af samme Art (Tavle I, Fig. 2). Det var søndertrykket af en ovenpaa hvilende Sten, og en større Del af Skaarene reves frem, da denne optoges. Omtrent Halvdelen af Bægeret var dog forbleven paa Plads; en Del af Farvebelægningen havde tydeligt afsat sig paa det Grus, der havde ligget op til Bægeret.

Dette Bæger var større end det andet, 9,2 cm. h., 10,5 cm. vidt. Paa det ses fremstillet en Dyrekamp fra Circus: en rød Tyr og en brun Bjørn, der hidses mod hinanden af en Mand, der har Pidsk i højre Haand, og hvis venstre Underarm er omsvøbt med en Kappe (Fig. 8). Dyrene ere fortræffeligt tegnede og charakteriserede i deres Bevægelser. Tyren har et blaat Baand med brune Prikker om Livet, saaledes som vi ofte træffe Offerdyret fremstillet i den romerske Kejsertid. Adskilt fra denne Gruppe ved nogle utydeligt tegnede, ornamentale Figurer, hvis Farver ere afsprungne, ses en anden, der forestiller en Kronhjort, som synker sammen i sit Løb, idet en Løve springer op paa dens Ryg og sætter sine Tænder og Kloer i dens Nakke. Denne Gruppe, der er udført med brune Contourer, udmærker sig ogsaa ved sin hele Composition og Dyrenes Stillinger. Langs Randen ses samme Punkt- og Stregornamenter som paa det først omtalte Bæger. (C. 4614.)

De to i denne Grav fundne Glasbægre overgaa i Tegning og Farver langt de andre 6 malede Glasbægre af samme Form, der hidtil ere kjendte fra danske (sjælandske) Fund, 3 fra Varpelev-Graven (Annaler f. n. O. 1861 Tavle I—II), 3 fra Thorslunde (Aarbøger 1871, Tavle XI, Fig. 1—2). For 17 Aar siden skrev Prof. Engelhardt i »Aarbøgerne«, at flerfarvede Kar som de fra Varpelev og Thorslunde vare fuldstændigt enestaaende og ikke fundne udenfor Danmark, skjøndt saavel Fremstillingerne, der maatte antages hentede fra romerske Circuslege, som Indskrifter (paa et af Varpelev-Bægrene) godtgjorde deres romerske Oprindelse. I Mellemtiden ere nu Nordrup-Bægrene fremkomne, der have ganske den samme Form som hine og tildels ogsaa gjengive Circuslege — men endnu vides intet saadant Glasbæger fremkommet i Fund udenfor Danmark. De talrige Glasbægre af samme Størrelse, de rhinske Samlinger indeslutte, have alle buede Sider, og ingen af dem ere malede.

Ved *Skelettets højre Side* fandtes:

Tæt nedenfor Albuen:

8) Et lille, 10,5 cm. højt, fint forarbejdet, udbuget Lerkar med Øre, c. 11 cm. over Randen. Det er over Bugen prydet med vexlende horizontale og verticale Striber; de sidste findes ogsaa paa Øret. (C. 4622.)

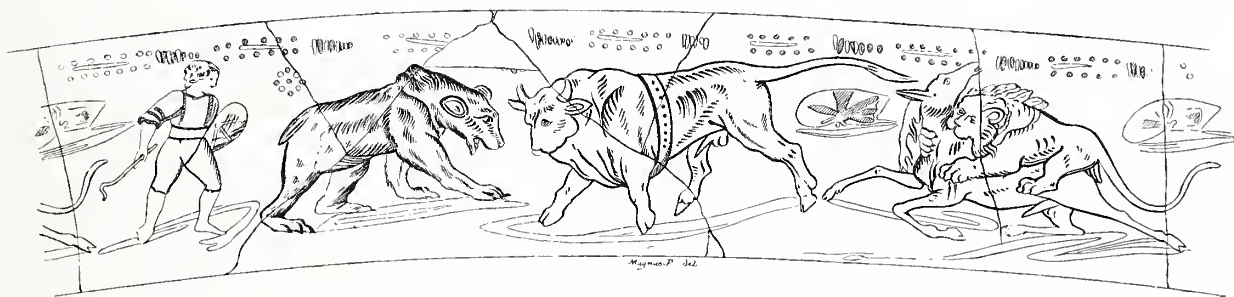


Fig. 8.

Udfor Knæet bemærkedes:

9) En sammenpresset Irmasse og Bronzesmuler, hvilket tydeligt angav den Plads, paa hvilken den af Bønderne optagne, søndertrykkede Bronzespand havde været nedsat. Spanden har haft den almindeligt i Skeletfundene fra den ældre Jernalder forekommende Form (Aarbøger 1874 S. 363 Fig. 13). Den er af drevet, afdrejet Arbejde, 22,2 cm. vid over den tykke, indadbøjede Rand og har været c. 24 cm. h. Den hule, runde Fod, der er 2,6 cm. h., 10,5 cm. vid, er forarbejdet i et med Karret. Udvendig er Karret ved Randen prydet med indridsede parallele Dobbeltlinier; lignende indridsede Linier findes paa Bunden. Fra Randen rejse sig to trekantede, ved Indsnit foroven fligede Ører, hvori er anbragt en massiv, støbt Bronzehank, med Ornamenter som svagt ophøjede Ringe og afstribede Baand. Hankens Ender ere ikke som almindeligt ombøjede som en Krog, men Spidserne ere nittede til en drejet Bronzeknap istedenfor Slutblik; mellem denne og Øret har ligget en tynd Jernplade, hvoraf Rustmærker ses.

Lignende i de romerske Provindser forarbejdede Bronzespande ere fremkomne i Skeletfundene fra Varpelev, Søsum, Bennebo, Alsted Mølle og Aaseby. Ogsaa fra flere fynske Skeletfund kjendes Formen (Sanderumgaard, Aarslev, Eskildstrup, Brahetrolleborg), men er for Jyllands Vedkommende i Museet kun repræsenteret i Oxvang-Fundet ved Varde. (C. 4615.)

10) Blandt de af Bønderne optagne Rester af Bronzespanden henlaa en Del Skaar af et Lerkar, som derfor maa antages at have staaet i Nærheden af Spanden. Karret synes at have været af rundbuget Form, prydet med Streger og Ornamenter. (C. 4623).

10) I Nærheden af Spanden var der ogsaa blevet optaget Æskebeslag af Bronze. De bestode i en 8,5 cm. l. Bronzehank, hvis spiralbøjede Ender have været omsluttede af to smaa, ved Bronzenagler til Æskelaaget fæstede Bøjler (cfr. Fig. 15); to aflangt firkantede Bronzebeslag, 7,8 cm. l., 2,6 cm. br., og to andre dobbelt saa lange, ombøjede i Vinkel. De have været fastholdte ved Bronzestifter. Lignende Æskebeslag vare forud kun fremkomne i Skeletfundet ved Aaseby. (C. 4617.)

11) Mellem Skelettets Ben havde Bønderne opsamlet ialt 41 runde, paa Overfladen hvælvede Spillebrikker, de 18 af mat rødligt Glas, de 23 af Glasmosaik med blaagrøn Bundfarve og med sorte og hvide bugtede Linier (Tavle II, Fig. 5 og 6). Kun for en enkelts Vedkommende danne disse Linier et uregelmæssigt Kors med lyseblaa Øjne i Vinklerne (Fig. 5). Røde Glasbrikker ere hidtil kun fremkomne i Varpelev-Fundet, Mosaikbrikker kjendes kun fra et fyensk Skeletfund. (C. 4620.)

Et tykt, sort Lag, der fulgtes under Skelettet, særligt omkring Kasserolle og Si, tydede snarest hen paa hensmuldret Tøj.

Fra Graven A fortsattes Undersøgelsen til de andre Skeletter, man ved Grusgravningen havde stødt paa (Gravene B, C, D).

B. I en Afstand af 2,80 met. mod Øst fra Skelet A laa et Skelet kun 31,4 cm. dybt. Af dette var kun Overdelen af Kraniet forbleven urørt paa sin Plads. Efter Tændernes Slid at dømme var Skelettet af en ældre Person.

C. Skelettet laa 62 cm. dybt, lidt mere i SV.—NØ. end Skeletterne B og D. Medens der var 1,57 met. mellem Skeletternes Cranier i Gravene C og D, var der 1,75 met. mellem Knæene. Knoklerne vare kun delvis bevarede. Individet har haft en ringe Højde og har efter Kindtændernes Udviklingsstadium været meget ungt. Skelettet laa paa Ryggen; Craniet var trykket om paa Siden; men Maaden, paa hvilken Underkjæben laa, tydede hen paa, at Hovedet oprindeligt havde hvilet paa Nakken.

Der var fundet et søndret Lerkar — af skarpt udbuget Form, med Øre, over Bugen prydet med svagt indridsede, lodrette Striber — om hvilket det dog ikke kunde opgives, hvorvidt det havde staaet ved Fodenden af Graven B eller ved Hovedenden af Graven C. (C. 4624.)

D. Skelettet laa 3,40 met. fra A i nordlig Retning, 62 cm. dybt. Ved den fuldstændige Afdækning saas det liggende udstrakt paa Ryggen i N.—S. (en Streg SV.) med Hovedet i den sydlige Ende. Knoklerne vare meget opløste; Hovedet laa drejet lidt til den højre Side. Efter Tændernes svage Slid at dømme syntes Skelettet at være af et yngre Individ; fra Isse til Knæled maaltes kun 0,94 cm. Venstre Arm havde været bøjet i Vinkel hen over Brystet.

Ovenpaa Brystet til venstre Side stode umiddelbart op til hinanden to smaa Lerkar:

1) Et 11,0 cm. h., skarpt udbuget Lerkar med Øre, prydet over Bugen med svagt indridsede, lodrette Striber. (C. 4625.)

2) Et Lerkar af lignende Form, men prydet med vandrette Striber over Bugen. Øret har haft et skarpt Knæ, fra hvilket der er boret et Hul ind til Karret. (C. 4626.)

Da de fire Skeletters Beliggenhed i Forhold til hverandre kunde tyde hen paa Rækkegrave, blev der gravet Grøfter til Siden i østlig Retning, og det lykkedes da ogsaa i Linie med Skeletterne C og D at støde paa 3 Skeletgrave, de to (E og F) med Hovederne modsat hinanden i 3 met. Afstand fra C, det tredie (G) 1 met. fra disse.

E. Ovenpaa Skelettet, der laa 95 cm. dybt, var lagt en 2,8 met. lang Række af Stene. I en Afstand af 35,5 cm. fra Stenrækkens Sydende sporedes Craniet. Skelettet, af hvilket kun de større Knokler kunde følges, laa i S.—N. paa venstre Side og med bøjede Ben.

Ved *Craniets opadvendende (højre) Side* laa:

1) en 7,2 cm. l. Sølvfibula, hvis Bøjle foroven er omsluttet af en konisk formet, nu stærkt fortæret Masse af ubestemmeligt Stof, som har hvilet mod en tynd, rund Sølvplade og foroven har været afsluttet med en skraat riflet Sølvring (Fig. 9). Langs Naaleskedens Rand løber en fin Stribe. (C. 4627).

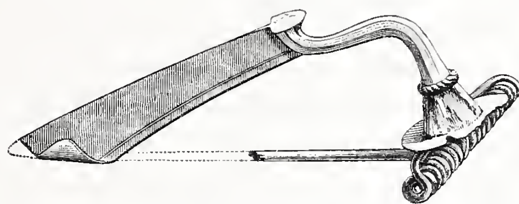

Fig. 9.


Fig. 10.


Fig. 11.

Ved Siden af Fibulaen optoges *ved Craniets Nakke:*

2) To 2 cm. l. cylindriske Perler af Glasmosaik (Fig. 10). De ere af rød Farve, med et hvidt Baand, hvori et Rankemønster med gul Stilk og sorte Blade (tegnede som korte Spiraler). Ganske lignende ere forekomne i Sanderumgaard-Fundet (cfr. Aarbøger 1877. S. 375. Fig. 39.) (C. 4628.)

3) En 1,8 cm. l. spandformet Hængeprydelse af Bronze (Fig. 11), lignende den, der fandtes ved Kvindeskelettet 1873, men Formen aflang som: Nydam Mosefund Tavle V, Fig. 16. (C. 4629).

Ved *Føddernes* Plads optoges:

4) Et søndret Lerkar nærmest af Kopform med svagt udadbøjet Rand, men uden Øre. Det er 6 cm. h. og 9,2 cm. vidt. (C. 4630.)

Ovenpaa Stenlægningen over Skelettet var omtrent ovenfor Haserne hensat:

5) Et andet, lidt større Lerkar med svagt udadbøjet Rand. Ogsaa dette, der var af en meget sprød Lermasse, var søndret. (C. 4631.)

F. Skelettet i denne Grav laa med Craniet i NØ., i en Afstand af kun 63 cm. fra Craniet af Skelettet i Grav E og i modsat Retning. Ingen Stene dækkede Skelettet. Det laa paa venstre Side med stærkt sammenbøjede Ben; højre Haand sporedes at have været bøjet op mod Ansigtet.

Ved *Halsen* fandtes:

En spandformet Hængeprydelse af Bronze som i Grav E, bredere i Formen. (C. 4632.)

G. Graven G laa ligesom E og F 95 cm. dybt. Umiddelbart over Skelettet laa en 2,7 met. l. enkelt Række af større Stene. Stenrækken fulgte ikke nøjagtigt Retningen for Skelettet, der laa i N.—S. (en ringe Streg S.) med Hovedet i Syd. Knoklerne vare for største Delen opløste; af Craniet vare væsentligt kun Tænderne bevarede; men Undertændernes Stilling mod Overtænderne viste i Forbindelse med Resterne af begge Laarknoklerne bestemt hen paa, at Liget havde været begravet udstrakt paa Ryggen.

Til højre Side for Tænderne i Overmunden laa ligesom til venstre for Tænderne i Undermunden:

En lille Sølvfibula med lang Naaleskede af Form som i Graven A. (C. 4633.)

Skeletterne i Gravene E—G maatte antages at være af voxne Personer.

Udbyttet af Undersøgelsen foranledigede en Gjenoptagelse af Gravningerne det følgende Aar (1882) i October. Der kastedes parallele Grøfter imellem de to Pladser, hvorpaa Fundene 1873 og 1881 vare gjorte, i faa Fods indbyrdes Afstand og saa vidt til Siderne, som Markens Ejer gav Anvisning paa, at Terrainet ikke alt forhen var gjennemgravet dels ved Draingrøfters Anlæg, dels ved Grusgravning[1]. Kun to, men meget rigt udstyrede Skeletgrave (H—I), fandtes paa hele den undersøgte Strækning. De laa parallelt i N.—S. (en Streg NØ.) med 3,14 met. Afstand, og nøjagtigt i Række med den 1881 undersøgte Grav A, hvorfra Afstanden til den nærmeste af hine Grave (H) var c. 4 met. Kammerherre Vedel deltog i Undersøgelsen af den ene af Gravene (H); efter at denne var afdækket, tilkaldtes Professor Magnus Petersen og Professor anatomiæ Chievitz.

H. Over Liget i denne Grav var der lagt Stene af lignende Størrelse som i Grav A. Stendyngen, som man alt traf paa i 6,8 cm. Dybde under Jordoverfladen, var 3,3 met. l., 1,26 met. bred, og naaede indtil nogle faa Tommer over Skelettet, der laa i en Dybde af 40 cm. (Cfr. Situationsplanen H.) Skelettet laa paa Ryggen, men forøvrigt i en ejendommelig skjæv Stilling, idet Legemet var bøjet i Lænderne med Overkroppen mod højre. Venstre Ben laa udstrakt over det i Knæleddet bøjede højre Ben. Højre Arm laa udstrakt langs Kroppen, let bøjet i Albuen; venstre Arm var bøjet ind over Overkroppen som i Grav A. Skelettet, der maalte 1,72 met. fra Isse til nederste Ende af Skinnebenene, var ifølge Prof. Chievitz af en Mand.

Ved *venstre Side af Halsen* fandtes:

1) En 3,4 cm. l. Solvfibula med lang Naaleskede, som langs Randen er prydet med indridsede fine Zigzaglinier (Tavle III, Fig. 6). Formen er den samme som i de andre Grave paa denne Gravplads. (C. 4820.)

Paa *højre Haands* Plads:

2—3) To Guldfingerringe, der laa saa tæt samlede, at de aabenbart havde været anbragte paa samme Finger: den ene Guldring var dannet af et 0,5 cm. bredt Baand (Fig. 12); dens Vægt var 7,7 gr. og Værdien af Metallet 19 Kr.; den anden Ring var dannet af en tynd, spiralsnoet Guldstang, afskaaren for begge Ender (Fig. 13); dens Vægt var 6,5 gr. og Metalværdien 15 Kr. (C. 4832—33.)


Fig. 12.


Fig. 13.

Ved *venstre Side* af Skelettet fandtes:

Nedenfor Knæet:

4) En Benkam, 10,5 cm. l., 6,5 cm. br., tykkere paa Midten end mod Enderne, dannet paa sædvanlig Maade af et Mellemparti, der bestaar af flere mindre Stykker, dækkede af tynde, med Kredse og Zigzaglinier ornamenterede Plader (Tavle III, Fig. 8). Kammen er samlet med Nitnagler af Bronze. (C. 4821.)

5) En ikke meget slidt Solvdenar fra Kejser Antoninus Pius (138—61). Paa den ene Side ses Kejserens Hoved, paa den anden Felicitas med Kugle og Overflødighedshorn. Den er præget i Aaret 160 og beskreven i Cohen: Medailles Romaines, 2 Udg. Tome II, Pag. 307, Nr. 374. (C. 4823.)

Nedenfor *Fodderne* stod:

6) En afdrejet, 24 cm. høj, over Mundingen 23 cm. vid, drevet Bronzespand af romersk Arbejde (Tavle III Fig. 2), ganske af Form som den i Grav A og med lignende fine Striber indridsede om Randen, men (naar undtages nogle Revner i Siden) fuldstændigt bevaret. Hanken er støbt og prydet med dobbelte Tværstriber, Enderne ere krogdannet ombøjede. Den ene Krog var afbrudt og manglede; det viste sig imidlertid, at den tidligere var funden af en Arbejdsmand,

[1] Plan over Gravningerne findes i Museets antikvarisk-topografiske Archiv.

der havde gravet Grus i omtr. 1,3 met. Afstand fra det Sted, hvor Spanden stod. Den maa være bleven afbrudt allerede i Oldtiden, men dog nedkastet i Graven. (C. 4819.)

Ved Siden af Spanden var stillet:

7) Et 17 cm. h., over Randen 12,4 cm. vidt Lerkar med Øre, af rundbuget Form med kort udadbøjet Hals, 19,7 cm. vidt over Bugen (Tavle III, Fig. 4). Det er prydet med parallele Striber og Zigzagfigurer. Om Øret ere runde i Kreds indtrykkede Fordybninger; modsat Øret afbrydes Karrets Ornamenter ved en Gruppe af 3 saadanne, stillede i Trekant. (C. 4824.)

8—9) To andre, mindre Lerkar, begge søndertrykkede og simplere forarbejdede. (C. 4825.)

I. I denne Grav laa Skelettet 1,57 met. dybt. Stenene, der dækkede det, laa meget uregelmæssigt sammenhobede i en 3,45 met. l. Strækning, og da der var gravet 47 cm. under Stenene, uden at man stødte paa Skelettet, som i de andre Grave kun havde ligget faa Tommer dybere end Stenene, var det lige ved, at man havde opgivet Haabet om, at denne Stendynge kunde dække nogen Grav. Da kom pludselig nogle Knokler tilsyne i Gruset, 55 cm. under Stenene.

Skelettet, der derefter afdækkedes, laa udstrakt paa Ryggen i samme Retning som Skeletterne i Grav A og H (cfr. Situationsplanen). Hovedet laa lidt skjævt til højre. Højre Arm saas udstrakt langs Siden, venstre lidt skraat ned over Underlivet. Knoklerne vare daarligt conserverede, og Kjønnet kunde ikke med Sikkerhed constateres. Snarest vilde Prof. Chievitz anse Skelettet for kvindeligt. Fra Isse til nederste Ende af Skinnebenet maaltes 1,7 met.

Ved *Halsens venstre Side* fandtes:

1) En 3,3 cm. l. Sølvfibula med lang Naaleskede som den i Grav H, men uden indridsede Ornamenter. (C. 4831.)

Paa *højre Haands* Plads:

2) En vægtig Guldfingerring, dannet af en i Spiral vunden Guldstang (Tavle III, Fig. 3). Vindingernes Antal er 3¼, Vidden 8,5 cm., Vægten var 24,5 gr., Metalværdien 60 Kr. (C. 4822.)

Ved *venstre Side af Skelettet* var udfor Hoved og Overkrop stillet:

3) Et 14,4 cm. h., over Mundingen 9,7 cm. vidt Glasbæger (Tavle II, Fig. 4) af en ejendommelig slank, paa Midten indkneben Form, der ikke før er forekommen. Bægeret hviler paa en ringdannet Fod. Glasset er flammet, af en klar, grønlig Farve. (C. 4830.)

4) Et søndret udbuget Lerkar med Øre, 10,5 cm. vidt over Bugen. Det er under Randen prydet med horizontale Striber og over Bugen afvexlende med punkterede Kredse og lodrette Streger. (C. 4838.)

5) Et Sølvbæger, 13,10 cm. h., 10,5 cm. vidt over Randen (Tavle II, Fig. 3), i Form og Prydelser svarende til de Sølvbægre, der ere fundne parvis i Himlingøje- og Valløbygravene (Mémoires 1866—71, Aarbøger 1873, S. 292, Fig. 2), og som saa bestemt kunne betragtes som ikke-romersk Arbejde. Under Randen er anbragt et 2 cm. bredt Baand af Guldblik, hvori der er uddrevet en Række Dyr med lange Ører, der vende Hovederne tilbage, og af hvis bøjede Ben kun et For- og et Bagben ses. Dyrene ere uddrevne med et og samme Stempel, der nøjagtigt er det samme, som er benyttet til Baandene om Valløby-Bægrene. Medens der paa disse ses en Art Liliefigur mellem Dyrene, ere disse derimod paa Nordrup-Bægeret adskilte ved 3 smaa, i Trekant stillede, skraat-liggende Kors. Et Steds staar jevnsides to større, men finere Kors. Enderne af Baandet ere skudte 1,5 cm. over hinanden og fastholdes ved 2 Sølvstifter, om hvis Hoved er lagt en lille, rund, kruset Guldplade. Lige ved Samlingsstedet har et Hjørne været revet af Baandet; Beskadigelsen er restaureret ved Paanitning af et lille Stykke, hvori den manglende Del af en af Dyrefigurerne er uddrevet (Fig. 14 a). Omkring den øverste Del af Bugen paa Sølvbægeret er der med et og samme Stempel uddrevet en Række smaa, stiliserede Delfiner. Intet af de andre, ovennævnte Bægre er prydet paa denne Vis. Paa Foden, der er nittet til Overdelen, er der derimod ligesom paa disse

Bægre fastnittet smaa Prydelser af Guldblik, hvori Spiralornamenter ere uddrevne (Fig. 14 b), og Knappen midt paa Foden er omsluttet af 3 riflede Sølvringe, i hvis Mellemrum der er fæstet drevne Guldplader med fine, flettede Ornamenter. Bægeret mere laa end stod i Graven. (C. 4829).



Fig. 14 a.

6—7) En Kasserolle af Bronze og deri passende Si ganske af Form som i Grav A, men af større Dimensioner end der hidtil kjendtes fra Gravfund her i Landet, idet Kasserollens Højde er 9,7 cm. og Vidden 22,3 cm.; Skaftet er 22,3 cm. Sien laa i Kasserollen; Haandtagene dækkede hinanden og vendte henimod Gravens Fodende (C. 4827—28). Men de laa omvendte over:

8) Et Lerkar af rundbuget Form (Tavle III, Fig. 5), 17 cm. hojt over Bugen, 18,4 cm. vidt og med Ornamentmønster meget ligt med det i Grav H. Der er kun den Forskjel at mærke, at der til hver Side af Øret staar 3 i Trekant stillede Fordybninger, svarende til den paa Karrets Side, modsat Øret anbragte Gruppe. (C. 4837.)

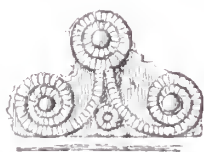


Fig. 14 b.

Ved *Fodenden* af Graven fandtes:

9) Et lille, sort, slet brændt Lerkar af en sprød Masse; sondertrykket. (C. 4839.)



Fig. 15.

10) Beslag af Bronze til en rectangulair, c. 13 cm. l., c. 8 cm. h. Æske af hensmuldret Stof, lignende Æsken i Grav A. I Laaget havde været anbragt en 7,2 cm. lang Hank, bevægelig i smaa Bojler, hvis Ender gjennem to rectangulaire Plader have gaaet igjennem Æskelaaget (Fig. 15) og paa Undersiden af dette været samlede med en Nitte. De andre Beslag vare 2 rectangulaire, 2,5 cm. br., 6,5 cm. l., og 4 tilspidsede i den ene Ende, 1,5 cm. br., 7,2 cm. l. (C. 4835.)

11) Et Bronzefad af romersk Arbejde, 36 cm. vidt, 11 cm. h. (Tavle III, Fig. 11), med en flad, udadbojet Rand og hvilende paa en ringdannet Fod. I lige Afstand under Randen er anbragt tre massive Hankeringe med fordybede Riller, hængende i flade, som Osken ombøjede Baand, der udgaa fra massive, halvrunde Bronzeplader, som ere fastloddede paa Karrets Sider. Bunden er prydet med Cirkelslag. — Dette Bronzefad er af en anden Form end de romerske Bronzefade, der ellers forekomme i sjælandske Skeletfund (Valloby, Gunderup) og mange andre danske Gravfund fra den ældre Jernalder, og som have mere buede Sider og faste Hanke (cfr. Worsaae: Nordiske Oldsager, Fig. 301.) (C. 4826).

I dette Fad laa:

12) En 10,5 cm. l., 6,5 cm. br. Benkam (Tavle III, Fig. 10), forarbejdet som Kammen i Grav H og sammenholdt ved Bronzenitter. Den er paa begge Sider prydet med en Bølgelinie, dannet ved halve Cirkelslag, og har Punktornamenter langs overste og Stregornamenter langs nederste Rand. Kammens Overkant er concav. (C. 4834.)

13) 40 Spillebrikker af Glas, heraf 15 sorte (de tre snarest morkeblaa), 25 hvide. Disse Farver for Brikkerne ere ogsaa udenfor Sjæland almindelige Antallet og Forholdet mellem de to Farver vexle i Fundene. I Grav A var der 18 × 25, i Valloby-Graven, som Engelhardt undersøgte, to Hobe med 16 × 30 og 31 × 39. Tavlebrædterne i Viemosefundet vise 18 Tavler i hver Række modsat vore 8[1]. (C. 4836.)

[1] Et Spillebrædt i Karen Brahes Bibliothek i Odense viser 16 Tavler i hver Række.

Bronzefadet stod paa Levninger af et 1,5 cm. tykt Brædt af Egetræ. At det var af et Brædt fremgaar, ifølge Docent E. ROSTRUPS Undersøgelse, af at Aarringene vise radiale Snit; Brudstykket af Brædtet er bevaret i en meget hærdet Tilstand.

Imellem Gravene paa Nordrup-Gravpladsen er en saa stor Overensstemmelse, hvad Smykker og andre Gjenstande angaar, at der neppe kan være mange Aartier, maaske knap en Menneskealder imellem dem. Fibulaerne vise en og samme Typ. De to store Lerkar i Gravene H og I stemme saameget overens, som om de vare forfærdigede samtidigt. Men sammenligne vi Nordrup-Gravene med de andre sjælandske Skeletgrave, ville vi ogsaa — saaledes som det allerede er omtalt ovenfor ved Beskrivelsen af de enkelte Gjenstande — se, hvor meget de ved Udstyret ligne disse, særligt den Gruppe af dem, der tilhøre den ældre Jernalders senere Afdeling. Det er af Interesse at se, hvor nær Nordrup-Gravene maa staa det rige Valløby-Fund, der anses for at høre til de ældste Fund i denne Afdeling[1], idet samme Mand som har forarbejdet Sølvbægrene i dette, har udført Bægeret i Grav I. Ogsaa Fibulaerne stemme overens.

At der i en af Gravene ved Nordrup ligesom i Bennebo-Fundet er forekommet en Denar fra en Kejser, der regerede 138—61, kan ikke gjælde for nogen sikker Tidsbestemmelse; det fine Sølv i Antonin-Denarerne har jo som bekjendt bevirket, at de længe vare i Omløb. Dog maa det bemærkes, at den i Nordrup-Graven fundne Denar var meget lidet slidt. I Nyrup-Fundet, der indeholder et hagekorsformet Brystspænde som det i den 1873 undersøgte Nordrup-Grav, og som ikke kan være meget yngre end dette Fund, var der to Guldsolidi fra Kejsere, der regerede 308—50 (Aarbøger 1877 S. 370). Fibulaformen med lang Naaleskede henføres af Vedel i hans chronologiske Tabel for Fibulaformernes Brug paa Bornholm (Bornholms Oldtidsminder og Oldsager, S. 212, Form H) til Tiden 350—450. Det er sandsynligt, at Grændserne maa rykkes lidt længere tilbage for Sjælands Vedkommende.

Sammenligne vi nu Gravlægningsforholdene paa Nordrup-Gravpladsen med de almindelige Resultater, som Engelhardt efter sin Undersøgelse af Varpelev-Gravpladsen uddrog af de indtil da gjorte Iagttagelser fra de sjælandske Skeletfund[2], ville vi se følgende Overensstemmelser:

Ligene maa have været nedlagte fuldt paaklædte — ifølge Smykkegjenstandene. Hovedet ligger i Gravens sydlige Ende. De rigest udstyrede Lig ligge almindeligt paa Ryggen; den svage Bøjning af Hovedet kan være tilfældig, men paafaldende er det paa Nordrup-Gravpladsen at gjenfinde, at medens højre Arm ligger udstrakt langs Kroppen, er venstre Arm i flere Tilfælde bøjet ind over Brystet. De rigest udstyrede Lig ligge ogsaa paa Nordrup-Gravpladsen i en dybere Grav end de andre, og alle disse have — ligesom de to Skeletter, hvorved der fandtes Sølvfibulaer — været dækkede med Stene. 4 af Gravene paa Nordrup-Gravpladsen vare ikke stendækkede; Ligene i disse vare kun fattigt udstyrede, og et laa med Hovedet i modsat Retning af de andre Lig og i sammenbøjet Stilling; dette var paa Varpelev-Gravpladsen altid Tilfældet med »de fattige«. Paafaldende skulde det synes, om Størrelsen af Stenhoben i Gravene staar i Forbindelse med den Afdødes Stilling i Samfundet eller i Familien; men man kan dog ikke undgaa at lægge Mærke til, at de Grave, hvori Smykkernes Antal var ringe, kun ere dækkede med en enkelt Række Stene, medens de, der have det rige Gravudstyr, udmærke sig ved en tæt, bred Sammenpakning af store Stene. Maaske betyder dette Forhold kun, at man lukkede saa meget forsvarligere, hvor de største Kostbarheder vare gjemte. Der er intet Spor af, at Liget har været indesluttet i Trækiste. Derimod kan der vel være Sandsynlighed for, at det i enkelte Tilfælde kan have været nedlagt paa Træplanker (cfr. Grav I). Maaden hvorpaa Gjenstandene i de rigt udstyrede Grave ere henstillede

[1] Sophus Müller: Aarbøger 1874. Cfr. Fundlisten S. 384.
[2] Aarbøger 1877, S. 347 og flg.

om Liget, viser, at dette først kan være lagt endeligt tilrette *i* Graven og ikke er sænket i Kiste. I hvert Fald har Liget vel været dækket af en Kappe eller af Skind. Fandtes nu end i flere Tilfælde Stenene umiddelbart ovenpaa Skeletterne og Oldsagerne, tør det dog antages, at dette Forhold ikke er oprindeligt, men at der har været et Lag Jord imellem, som i Grav H og I.

Som overalt paa de større Gravpladser maa Gravene oprindeligt have været betegnede paa en eller anden Maade over Jorden — ellers kunde ikke Rækkegrave fremkomme, og det vilde saa at sige være uundgaaeligt, at man ved en Gravs Anlæg stødte paa en ældre Grav. Men end ikke paa Urnegravpladserne fra den ældre Jernalder, hvor Urnerne staa Side om Side, er dette Tilfælde iagttaget undtagen rent undtagelsesvis.

Kvindekjønnet var saa sikkert udtalt i det 1873 fundne Skelet. Hermed stemmede fuldstændigt Smykkegjenstandene: Perlerne og det store Brystsmykke. Den lille spandformede Hængeprydelse i dette Fund er ogsaa paa Broholm-Gravpladsen truffet med Perler og andre Gjenstande, der nærmest maatte tilhøre en Kvinde. Den samme Prydelse fandtes paa Nordrup-Gravpladsen desuden i Gravene E og F, i førstnævnte sammen med Perler. Altsaa have sandsynligvis ogsaa disse Grave indeholdt Lig af Kvinder.

Naar Skeletterne i Gravene A og H ere bestemte som mandlige, passer det ogsaa med Gravgodset sammenholdt med andre Skeletfund, hvori Mandskjønnet er anatomisk bestemt. Men lige saa sikkert maa de archæologiske Forhold bestemme Graven I som mandlig, skjøndt den anatomiske Bestemmelse lød paa, at Skelettet, saavidt det af Knoklernes Tilstand kunde skjønnes, snarest var kvindeligt. Engelhardt anførte som Regel for Mandsgravenes Vedkommende, at der kun var 1 Fibula i hver Grav. Ogsaa heri stemme Gravene A, H, I overens med hans Iagttagelser.

Men Mandsgravene paa Nordrup-Gravpladsen stemme ogsaa deri overens indbyrdes og med de andre sjælandske Skeletgrave, at Vaaben fuldstændigt fattes. Kun et af de større Gravfund, Aaseby-Fundet, har indeholdt Vaaben, men endda kun en Skjoldbule af Bronze og Beslag til et Pilekogger. Denne Ejendommelighed gjør sig ikke blot gjældende i Sjæland, men ogsaa paa de fyenske Urnegravpladser og tildels i de jydske Gravfund fra den ældre Jernalder, kan der end her paavises nogle enkelte Vaabengrave. Befolkningens Forestilling om Livet efter Døden har derfor i det 3die—4de Aarhundrede tydeligt ikke gjennemgaaende svaret til den senere Valhalslære.

POLYANDRE
DE L'ANCIEN AGE DE FER A NORDRUP EN SELANDE,

PAR LE DR. HENRY PETERSEN,

RÉSUMÉ DU TEXTE DANOIS, TRADUIT PAR E. BEAUVOIS.

Le polyandre de Nordrup au milieu de la Sélande est le dernier qui ait été exploré dans cette île. Les sépultures y sont en partie placées par rangées et plusieurs d'entre elles ont été mises à jour dans des fouilles systématiques faites par les soins du Musée Royal des Antiquités septentrionales à Copenhague en 1881 et 1882.

Le polyandre occupait un terrain fort uni; en 1873 des travailleurs avaient exhumé quatre à cinq squelettes en extrayant du gravier. Comme plusieurs antiquités gisaient près de la tête de l'un de ces cadavres, le possesseur du terrain avertit la direction du Musée et une exploration soigneuse fut entreprise par le professeur Engelhardt.

Le cadavre gisait sur le côté droit (voy. fig. 1) à 1^{m},10 de profondeur; c'était d'après le professeur d'anatomie F. Schmidt un squelette de femme. Près de la tête il y avait un vase romain, en bronze cannelé, de même forme que celui de la trouvaille de Vallœby (*Memoires des Antiquaires du Nord,* 1872—77, p. 236, fig. 38); une casserolle de bronze avec sa passoire, de travail romain; enfin deux gobelets en verre, semblables et décorés de filets recuits de verre laiteux et bleu (Pl. II fig. 2, III fig. 9). Près du cou était la belle parure pectorale (représentée Pl. II fig. 1) qui est en argent avec des plaques d'argent doré. Les parures de cette forme (en croix gammée) appartiennent à l'art national et sont connues par beaucoup de trouvailles de l'est du Danemark. Près de la partie supérieure de la poitrine on recueillit la fibule d'argent représentée fig. 2, et une petite perle ronde en ambre. Entre la poitrine et les bras relevés gisaient 25 perles de verre de différentes couleurs dont 7 en mosaïque; la petite pendeloque de bronze représentée fig. 3, et la boîte à onguent (fig. 4) avec une chaînette. Derrière le squelette, gisaient au dessous des hanches: un peigne en os (fig. 4), un petit bouton en bronze et un cube de bronze percé de chaque côté par le milieu (fig. 5).

En 1881 les tireurs de gravier tombèrent de nouveau sur des squelettes, à une distance de 31^{m} de ceux de 1873. La trouvaille fut aussitôt annoncée au Musée, pour le compte duquel l'auteur de ce mémoire fit des fouilles qui furent continuées en 1882. On mit à jour neuf sépultures (voy. le plan page 5 fig. 6).

A. Le squelette, gisant à 1^{m} de profondeur couvert de grosses pierres, était masculin d'après le professeur d'anatomie Chievitz. A gauche du cou fut recueillie une fibule d'argent (Pl. II fig. 7); dans une phalange du doigt annulaire de la main droite était passé un anneau d'or (Pl. III fig. 1). Au

côté gauche du squelette, à la hauteur de la tête, le vase d'argile représenté pl. III fig. 7; à la hauteur du coude, une casserolle de bronze avec sa passoire, et dans celle-ci un gobelet de verre (pl. I fig. 1, cfr. p. 6 fig. 7), orné de figures d'animaux peintes et vitrifiées, qui se distinguent par l'excellence du dessin. Tout contre la casserolle il y avait un autre gobelet de verre, un peu plus grand (pl. I fig. 2 pag. 7 fig. 8), où sont representés un taureau et un ours parfaitement dessinés, qu'un homme pourvu d'un bouclier et d'un fouet excite l'un contre l'autre, ainsi qu'un lion qui s'élance sur un cerf. Précédemment, dans des sépultures sélandaises de l'ancien âge de fer, à Varpelev et à Thorslunde (*Mémoires* 1872—77, pl. X—XII), on a trouvé des verres peints de même forme, trois dans chaque tombeau. L'un de ceux de Varpelev portait une inscription latine; mais nulle part les figures n'étaient si bien exécutées que sur les gobelets de Nordrup. — A droite du squelette on recueillit tout près du coude un vase d'argile avec oreille; à côté du genou un seau de bronze et tout près la garniture en bronze d'une boîte. Les travailleurs avaient recueilli entre les jambes 41 pions de damier ronds, dont 18 de verre rouge mat, et 23 de verre mosaïque.

B. Squelette très décomposé d'une personne âgée, dont le crâne seul était resté intact à sa place. La tête était vers l'extrémité méridionale de la sépulture, à une profondeur de $0^m,314$.

C. Squelette à une profondeur $0^m,62$; d'un individu jeune et de petite taille; la tête vers l'extrémité méridionale du tombeau; les os très décomposés. Sur la poitrine, deux petits vases d'argile, l'un contre l'autre.

D. Squelette comme le précédent. La tête placée un peu plus vers le sud-ouest.

E. Squelette couché sur le côté gauche, les jambes pliées, à $0^m,95$ de profondeur; la tête au sud. Il ne restait de vestiges que du crâne et des gros os. Sur le squelette étaient des pierres grosses comme la tête, en une rangée de $2^m,826$ de longueur. Au côté droit du crâne était la fibule d'argent représentée p. 9 fig. 9, et tout près 2 perles de verre mosaïque (fig. 10) et une pendeloque de bronze (fig. 11). Vers la place des pieds fut recueilli un vase d'argile à une anse. Un vase d'argile un peu plus grand était sur l'assemblage de pierre.

F. Squelette très décomposé, gisant sur le côté gauche, les jambes fortement repliées, la main droit ramenée vers le visage. Contrairement à tous les autres squelettes, celui-ci avait le crâne au nord-est, à $0^m,63$ seulement du crâne de la sépulture E, et à $0^m,95$ de profondeur. Au cou etait une pendeloque de bronze, comme fig. 11.

G. Squelette en mauvais état, couché du nord au sud, à $0^m,95$ de profondeur. Le squelette était immédiatement couvert de pierres grosses comme la tête, disposées en une rangée longue de $2^m,664$. De chaque côté du râtelier, une fibule comme la fig. 2.

H. (Voy. le plan page 5). Squelette masculin d'après le prof. d'anatomie Chievitz, couché la tête au sud à $1^m,33$ de profondeur et couvert d'un tas de grosses pierres, long de $3^m,30$ et large de $1^m,26$. A gauche du cou était une fibule d'argent (Pl. III fig. 6) et vers la place de la main droite on recueillit tout près l'une de l'autre deux bagues d'or (page 10 fig. 12—13). Sous le genou gauche etaient un peigne d'os (pl. III fig. 8) et un denier romain d'argent frappé en 160 sous le regne d'Antonin le Pieux (Cohen, 2° edit. t. II. p. 307, n° 374). Plus bas que les pieds un seau romain en bronze (Pl. III fig. 2), un vase d'argile (Pl. III fig. 4), ainsi que deux autres vases en terre, écrasés, tous deux d'un travail simple.

I. (Voy. le plan page 5). Squelette décomposé, de sexe indéterminé, couché la téte au sud, à $1^m,57$ de profondeur, à $0^m,55$ sous un énorme amas de pierres de $3^m,454$ de longeur.

A gauche du cou une fibule d'argent (comme pl. III fig. 6) et vers la place de la main droite une bague d'or (pl. III fig. 3). A gauche du squelette, à la hauteur de la téte et du buste deux gobelets: l'un en verre (pl. II fig. 4), de couleur vert clair: l'autre en argent (pl. II fig. 3) orné sur le bord d'une bande d'or, avec des figures d'animaux, toutes faites au repoussé avec le méme poinçon:

autour du ventre une série de petits dauphins stylisés et travaillés en bosselage (voy. page 11, fig. 14 a); le pied est décoré de plaques d'or, dans lesquelles de fins ornements sont faits au repoussé (fig. 14 b). Des vases d'argent absolument semblables, mais un peu moindres, ont été trouvés deux à deux dans des sépultures de l'ancien âge de fer, à Himlingœje (*Mémoires* 1866—71, pl. VII, fig. 1 d) et à Vallœby (*Mém.* 1872—77, p. 230). Les figures d'animaux que l'on voit en relief sur la bande dorée qui entoure le bord de ces verres, sont repoussées avec le même poinçon qui a servi pour le gobelet de Nordrup.

A gauche du squelette était encore déposée une casserolle avec sa passoire, plus grande que d'ordinaire et renversée sur le vase d'argile représenté pl. III fig. 5.

Au bord des pieds étaient un petit vase d'argile écrasé, la garniture en bronze d'une boîte (page 11 fig. 15) et un grand plat romain en bronze avec trois anses massives (pl. III fig. 11). Ce plat contenait un peigne d'os (pl. III fig. 10) et 40 pions de damier en verre, dont 15 noirs et 25 blancs.

On remarque, tout à la fois dans la disposition et le mobilier funéraire des sépultures du polyandre de Nordrup, de si grandes analogies mutuelles que le tombeau le plus récent ne peut être séparé du plus ancien par beaucoup de dizaines d'années. Les fibules sont du même type dans la sépulture de 1873 et dans plus de la moitié des autres décrites sous les lettres A, E, G, H, I; les deux grands vases d'argile dans les sépultures H et I se ressemblent tant qu'ils paraissent être sortis du même atelier.

Si nous comparons les sépultures de Nordrup avec les autres tombeaux sélandais à squelettes de l'ancien âge de fer (*Mémoires* 1878—83: Engelhardt, *l'Ancien âge de fer en Sélande*), nous trouverons des analogies considérables dans le mobilier funéraire. Celui-ci consiste toujours soit en ustensiles, comme vases de bronze, casserolles avec passoire, gobelets de verre etc., le tout de fabrication romaine; soit en parures où l'on reconnait le style national. Il n'y a jamais d'armes. Comme on l'a remarqué plus haut, le même poinçon a servi à décorer aussi bien les gobelets d'argent de Vallœby que celui de la sépulture I de Nordrup. Comme les fibules sont également semblables dans ces tombeaux, ceux-ci doivent appartenir à la même période et remonter les uns et les autres à peu près à l'année 300 de notre ère. A la vérité la sépulture H contenait un denier beaucoup plus ancien (de 160 après J. Chr.), mais à cause de la finesse de l'argent, le deniers d'Antonin le Pieux furent longtemps en faveur chez les barbares. Dans une sépulture de Nyrup au nord-ouest de la Sélande (*Mémoires* 1878—83, p. 26), qui contenait une parure en forme de croix gammée comme celle de la sépulture de 1873 à Nordrup, il y avait deux solidus d'or des années 308—350 après J. Chr.

C'est comme une règle pour les sépultures sélandaises à squelettes, confirmée par celles du polyandre de Nordrup, que les cadavres y étaient étendus du nord au sud, la tête vers l'extrémité méridionale du tombeau. Les cadavres les plus richement dotés gisent ordinairement sur le dos, dans des fosses plus profondes que celles des autres et couvertes d'un amas de pierres d'autant plus considérable que le mobilier funéraire a plus de valeur. Il n'y a pas trace de cercueil, mais il semblait que le corps de la sépulture H reposait sur des lames de chêne. En tout cas les cadavres doivent avoir été couverts d'un manteau et quelquefois au moins, d'une couche de gravier, avant de l'être d'un tas de pierres. Qu'ils aient été inhumés dans leurs vêtements, c'est ce que prouvent les parures, notamment les fibules qui servaient à fixer les fourrures ou les étoffes. Les vases de métal et d'argile ainsi que les gobelets de verre doivent avoir été déposés près du corps lors de l'inhumation.

Le sexe féminin attribué au squelette de la sépulture de 1873 cadre bien avec le mobilier funéraire et les objet de parure recueillis dans d'autres tombeaux; de même dans les polyandres à crémation, découverts en dehors de la Sélande, les perles et les pendeloques en forme de seau se trouvent ensemble comme parures de femmes. Les sépultures E et F doivent donc aussi avoir renfermé des cadavres féminins.

Le sexe masculin attribué aux squelettes A et H concorde bien avec le mobilier funéraire de ces sépultures. Le tombeau I doit aussi avoir renfermé un cadavre d'homme, quoique les ossements en décomposition paraissent avoir un caractère plutôt féminin.

Que les fosses creusées en plein champ aient été originairement marquées d'une manière ou d'une autre à la surface du sol, cela ressort de ce qu'elles sont alignées, quoiqu'il n'y ait pas de raisons de croire que toutes soient contemporaines. Il doit en avoir été de même pour les grands polyandres à urnes dans d'autres contrées du Danemark, où malgré l'étroite contiguïté des sépultures on a rarement bouleversé une sépulture ancienne en y déposant postérieurement une urne. (Voy. F. Sehested, *Fortidsminder og Oldsager fra Egnen om Broholm* (Monuments et antiquités des environs de Broholm), et *Archæologiske Undersøgelser* 1878—1881 (Recherches archéologiques 1878—81); — E. Vedel, *Bornholms Oldtidsminder og Oldsager* (Monuments et antiquités de l'île de Bornholm).

NOGLE HALSRINGE
FRA SLUTNINGEN AF BRONZEALDEREN OG FRA DEN ÆLDSTE JERNALDER,

AF DR. PHIL. SOPHUS MÜLLER.

Under den mærkelig hurtige Udvikling, som den forhistoriske Archæologi har været undergiven, ere mange Dele af dens Materiale endnu ikke blevne Gjenstand for en første, egentlig Undersøgelse, hvad enten dette nu ligger i, at Opmærksomheden var henvendt paa andre Omraader eller i, at Stoffet hidtil ikke syntes ret at egne sig for en nærmere Behandling. Det er saaledes vel forstaaeligt, at der endnu bestandig, ved Fremtagelsen af disse hidtil forbigaaede Partier til Undersøgelse, vil haves en let Adgang til nye og ikke forud ventede Opfattelser. Saaledes er Forholdet ogsaa med de Rækker af Smykkeringe fra Slutningen af Bronzealderen og fra den ældste Jernalder, blandt hvilke de smukkeste og mest charakteristiske Exemplarer ere valgte til Afbildning paa de ledsagende Tavler IV og V. Var det end fornemlig bestemmende ved denne Publication, at disse Stykker, som hidtil ikke have været omtalte eller afbildede, høre til de bedste og skjønneste Arbejder fra Nordens Oldtid, i lige Grad tiltrækkende ved den fine Smag, hvoraf de ere prægede, og ved den fuldendte Dygtighed, hvormed Bronzen er behandlet, saa viste det sig dog tillige ved en indbyrdes Sammenligning mellem disse eiendommelige Former og ved deres Sammenstilling med andre beslægtede Oldsager, at de have en ikke ringere Interesse i flere andre Retninger.

Det anseelige Bronzesmykke, som er afbildet i $^{2}/_{3}$ Størrelse paa Tavle IV blev i 1874 fundet paa Maribo Bys Jorder, i en naturlig, nordvest for Byen liggende Høining, som blev næsten fuldstændig bortgraven i Anledning af Jernbaneanlæget. Om Fundforholdene vides intet Andet end, at der samtidig fandtes flere andre Bronzesager, som oftere ere fremdragne sammen med lignende Ringe, og som ligesom de med Sikkerhed kunne henføres til Bronzealderens senere Tider[1]. Fra Privateie er Ringen nylig gaaet over til Museet for de nordiske Oldsager.

Den smukke Form, det omhyggelige Arbeide og den glatte, grønne Patina giver dette Stykke et sjældent Værd; men først og fremmest tiltrækker det Opmærksomheden ved sin betydelige Størrelse, idet de aflange, tynde Plader, som afsluttes ved Spiralerne, have en Bredde af $8^{1}/_{2}$ Cm., og Ringens største Bredde udvendig maalt er $25^{1}/_{2}$ Cm.

[1] En Ring som A. P. Madsen, Bronzealderen, Suiter Pl. 40 Fig. 18, en Halsring dannet af en firkantet, mod Enderne tilspidset Stang og en Støbeknold.

Det er en høist eiendommelig Form — et charakteristisk Udtryk for nordisk Skjønhedsfølelse i en vis begrænset Del af den fjærneste Oldtid; men den er dog nu vel bekjendt[1]. Der foreligger i offentlige og private Samlinger mindst 100 Ringe, som i alt Væsentligt ere af samme Bygning, kun ringere i alle Retninger og forskjellige i Enkelthederne. Ulighederne mellem disse Ringe ere dog ikke store (Fig. 2—3). Den snoede Del er af forskjellig Tykkelse, $1/4$—$2 1/2$ Cm. tyk, men altid rund og skraatriflet, idet de tyndere Ringe, som lode sig dreie, ere virkelig vredne, medens Riflerne paa de tykkere Ringe maatte udføres ved Støbningen; de sværeste Stykker, som vilde blive for tunge, naar de gjordes massive, ere hulstøbte, saaledes som det paa Pl. IV afbildede Stykke. Dog have disse Smykker undertiden en betydelig Vægt, af indtil 1036 grm., et Forhold, som ikke er uden Betydning i denne Undersøgelse.

De aflange Plader ved Ringens Ender vexle i Bredde fra $3/4$—$7 1/2$ Cm.; men Formen er stedse den samme, jævnt tilspidset mod begge Ender. Kun de smalleste, som Figur 2, ere ganske uden Ornamenter. Ved noget bredere Plader er der med rigtigt Skjøn om, hvorledes Decorationen skulde anbringes, trukket et Baand langs med Kanten, ofte tillige gjennem Midten, dannet af parallele Linier, som ere udførte med Punzel, og langs med disse Baand er der med den fine Smag, som raader for denne Periodes Ornamentik, lagt en Række af smaa Spidser eller s-formede Figurer, der danne en behagelig Overgang mellem Ornamentbaandet og den aabne Flade. De samme Ornamenter, sjældnere tillige Kredse og Halvkredse, gjenfindes paa de bredeste Plader; men Baandet langs Kanten er her stedse ved begge Pladens Ender bøiet indad under en vid Bue — det gjaldt jo om at fylde de store Flader, og Baandet gjennem Midten er ved Enderne kløvet og bøiet tilbage i store Sving for at fylde Bunden. Disse smagfulde Mønstre, som sees paa de her, under Fig. 3 og paa Pl. IV, afbildede Stykker, ere, med den Fastholden ved det engang Fundne, som er charakteristisk for al Oldtids Kunst, ikke blot anvendte ved næsten alle de store Ringe af denne Form, men ogsaa ved andre Gjenstande fra samme Tid, bredbladede Knive og Pincetter, som frembøde lignende store Flader.

Ved Ringenes Lukke findes den samme Forskjel som ved Bøilen og ved Pladerne mellem en simpel og mager Form og en kraftig, næsten for vidt dreven Udformning. Der findes Ringe, som ere afsluttede med simple Hager, ligesom Fig. 2; andre ende i mindre Spiraler, som Fig. 3, og atter andre løbe, som den paa Tavle IV afbildede Ring, ud i store Spiralslyngninger af rund eller firkantet Traad, som kunne naa en Bredde af 8 Cm. Ligesom Hagerne tjene til Lukke for Ringen, saaledes gribe Spiralerne sædvanlig om hinanden; men ved de store Stykker dannes der herved en fast Forbindelse, saaledes at Ringen ikke er til at aabne, idet Spiralerne ikke kunne glide forbi hinanden eller endog ere fast forbundne i Støbningen. Betydningen af dette Forhold skal nedenfor blive forklaret. Kun sjældnere ere Ringenes Ender adskilte, idet Spiralerne ikke ere blevne slyngede om hinanden eller ikke ere indrettede dertil; undertiden ere de endog faststøbte til Pladens Kant. Dog findes der ogsaa i disse Tilfælde oftere et Lukke for Aabningen, dannet af et Bronzebaand, som er trukket gjennem begge Øskenerne ved Spiralernes Udspring, og hvor dette mangler, have Ringens Ender sikkert været forbundne med en Snor eller en Læderrem, som var anbragt paa samme Maade.

[1] Af de i det Kgl. Museum opbevarede Ringe af denne Form høre 47 til ialt 26 større Mark- eller Mosefund, 5 fra Jylland, 8 fra Fyen, 1 fra Langeland, 8 fra Sjælland, 3 fra Laaland, 1 fra Falster. Mindst 12 Stykker høre til de Votivfund, som ere beskrevne i Aarbøger for Nord. Oldkynd. og Hist. 1886 S. 233. Fremdeles eier Museet 25 enkeltvis fundne Stykker, blandt hvilke 5 fra Jylland, 5 fra Fyen, 7 fra Sjælland, 2 fra Langeland og 1 fra Møen. 7 af disse Stykker siges at være fundne i Mose eller Eng; tre af dem siges at være fundne i Høie. Endelig foreligger der 2 Stykker fra Grave, og 2 Stykker siges at være fundne sammen i en Høi. I Provindsmuseerne findes ifølge velvillig Meddelelse fra Bestyrelserne: 4 lignende Stykker i Aalborg, 2 i Aarhus, 2 i Odense; af disse siges 1 at være fundet i en Gravhøi.

Alle disse Enkeltheder ere af Betydning med Hensyn til Spørgsmaalet om disse Ringes Bestemmelse og Anvendelse, som endnu ikke er blevet nøiere undersøgt eller nogenlunde tilfredsstillende besvaret. Ifølge den ældre Opfattelse skulle de have været baarne som Hovedsmykker, idet man gik ud fra, hvorledes man nutildags vilde anbringe saadanne Smykker; de store Plader med de høie Spiraler maatte jo afgive et anseeligt Smykke for Panden. Men at søge at bestemme forhistorisk Skik og Brug efter, hvad der for Nutidens Betragtning stiller sig som rimeligt og tiltalende, er den sidste og misligste af alle de Veie, som kunne betrædes for at søge Oplysning om længst svundne Forhold, som ikke ved noget kulturhistorisk Baand ere knyttede til vor Tid. I Stedet for denne Sammenligning med Nutidsforhold, hvortil man væsentlig var henvist i Archæologiens

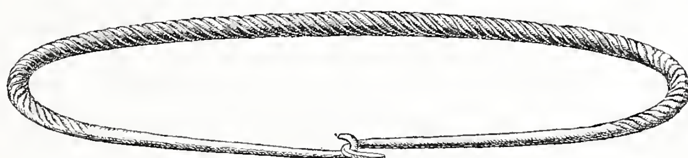


Fig. 1. 1/2. Mus. N. B 894.

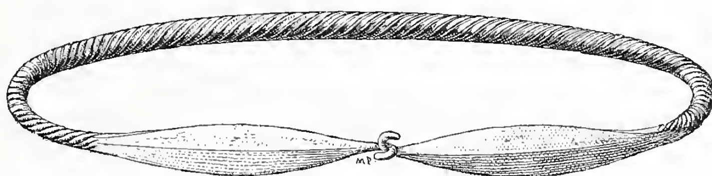


Fig. 2. 1/2. Mus. N. B 893.

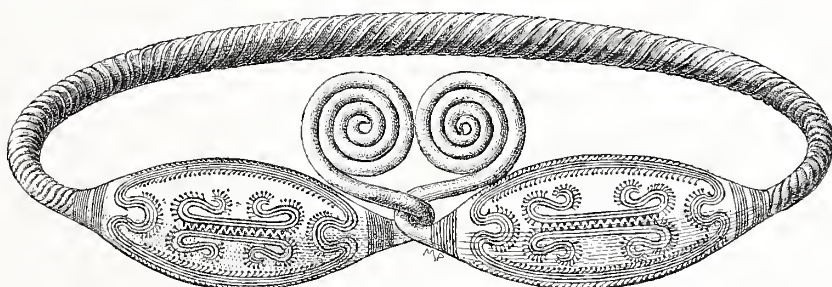


Fig. 3. 1/2. Mus. N. B 2992.

Barndom, har den senere videnskabelige Forskning sat den alsidige Iagttagelse af samtlige vedrørende Enkeltheder og den indbyrdes Sammenligning mellem alle samtidige eller nærstaaende Forhold af beslægtet Art, og af en saadan Undersøgelse vil det formentlig fremgaa, at de her omhandlede Ringe ikke kunne være anvendte som Haarsmykker, men at de have været baarne som Halsringe, hvor paafaldende dette end paa Forhaand maa synes at være.

De Ringe af denne Form, hvis Baand er tyndt og elastisk, og som have kunnet aabnes ved, at Enderne bøiedes fra hinanden, ere omtrent kredsrunde. Dette er Formen for Bronzealderens Halssmykker, og den kredsrunde Ring maa siges lidet at passe til Menneskets aflange Hoved; men det skal dog indrømmes, at det vel lod sig gjøre ialtfald at anbringe flere af disse spinklere Ringe om Hovedet. Anderledes staaer det imidlertid med de sværere Ringe, som ikke ere elastiske, og

som alene af denne Grund ikke have kunnet aabnes, selv om Ringens Ender ikke, som just nævnt, ere fast forbundne med hinanden: disse sværere Ringe ere altid mere eller mindre ovale, med den største Bredde i samme Retning som Pladerne, eller just modsat af, hvad der skulde ventes, naar Pladerne vare bestemte til at anbringes over Panden. En Række Ringe af forskjellig Størrelse have i samme Retning som Pladerne en indre Bredde af 19—19½—20—20½—22½ Cm., medens de i modsat Retning maale henholdsvis kun 16—17—18—19—21 Cm. Forskjellen er altsaa 1½—3 Cm.

Det maa nu siges, at Ringe af denne Form vilde passe saa slet som muligt paa Menneskets Hoved, idet de kun vilde berøre det i Panden og Nakken, men staa ud fra Hovedet til begge Sider i en stor Bue. Dog lod det sig vel tænke, at dette Mellemrum kunde være udfyldt af Haaret, som muligvis blev opsat ved Siderne, tillige maaske dækket af et Klæde eller Lignende. Men hvorfor have da kun de svære Ringe denne ovale Form, medens de tyndere ere kredsrunde, og hvorfor ere disse sidste i det Hele indrettede til at aabnes? Naar de skulde sættes paa Hovedet, behøvede Enderne jo ikke at bøies fra hinanden. Svaret synes simpelt at maatte lyde: de tyndere, elastiske Ringe ere kredsrunde som saa mange Halsringe fra Bronzealderen og indrettede til at lægges om Halsen ganske paa samme Maade som de andre ved, at Enderne bøiedes ud fra hinanden. De sværere Ringe, som ikke vare elastiske, maatte derimod gjøres ovale for at kunne anbringes om Halsen ved at føres ned over Hovedet, og da Enderne ikke skulde bøies fra hinanden, bleve Spiralerne ofte slyngede fast sammen eller uadskillelig forbundne i Støbningen. Ringenes Form og Lukket tale saaledes for, at de have været anvendte som Halsringe.

At de have været baaret paa denne Maade, vise fremdeles de undertiden stærke Spor af Slid, som findes stedse paa Ringenes Underside, ganske saaledes som Slidet falder paa Halsringe, ikke indvendig, hvor det maatte findes ved Ringe, som have hvilet om Hovedet. Slidet er tilmed ofte stærkest til begge Sider, nærmest ved Pladerne, just der, hvor Ringen maatte hvile, naar den anbragtes om Halsen med Pladerne bagtil og Spiralerne vendende opad. Ved Siden af dette Slid paa Ringens Bøile, der kan være saa stærkt, at Snoningerne ere næsten fuldstændig udjævnede, sees der oftere Mærker af Slid paa et andet Sted, hvor dette maatte vise sig, naar Ringene længe bleve baarne i den angivne Stilling, nemlig ved Midten af Pladernes nedadvendende Kant; denne er oftere bortslidt ind over Randforziringerne. Hertil komme andre Enkeltheder. Naar Pladerne og Spiralerne ere brede, have de næsten altid opadtil et kjendeligt Fald indad imod det Plan, hvori Bøilen ligger, hvad der ikke lidet bidrager til, at Ringen hviler godt om Halsen. Fremdeles vil det bemærkes, at Pladerne selv ofte ere meget lidt krummede, medens Bøilen er stærkt buet; de kunne ligge næsten i Flugt med hinanden, saa at Ringen har den største Bredde ved Bøilens Begyndelse, af indtil 20 Cm., hvad der sikkert meget lidet svarer til Hovedets Form, hvorimod denne store Bredde falder naturlig, naar Ringen lægges om Halsen. Baade de spinklere Ringe og de svære med brede Plader og høie Spiraler maa kunne hvile godt om Hals og Nakke, kun at det herved erindres, at Smykket har maattet formes noget forskjellig efter dens Bygning, for hvem det var bestemt. Det er selvfølgelig ikke saa, at de sværeste Ringe passe Enhver lige godt — hvad der iøvrigt i samme Grad maatte siges at gjælde om dem, naar de opfattedes som Haarprydelser; men det vil ikke være vanskeligt ved Forsøg at finde Individer, for hvilke selv de største Ringe ville passe. En endnu større Rolle har naturligvis Individets Alder maattet spille ved Forfærdigelsen af disse Smykker. Naar det indre Tværmaal af Ringene, taget lodret paa Pladerne, vexler mellem 11 og 21 Cm., saa beroer dette sikkert paa, at de have været baarne baade af Børn og Voxne, ligesom dette har været Tilfælde med de Halsringe, som i det Følgende skulle omtales, og det vil lettelig sees, at der i denne forskjellige Størrelse ligger et vægtigt Argument imod den tænkte Anvendelse som Hovedsmykker. De mindre Ringe kunne nemlig ikke anbringes selv om det

mindste Barns Hoved; men der er ingen af dem, som ikke bekvemt kan lægges om en Barnehals. En Minimumsbredde af 11 Cm. kjendes ogsaa for andre Bronzealders Halsringe.

Paa ganske den samme Maade maa disse Ringe opfattes, naar deres Bestemmelse søges oplyst, dels ved en Sammenligning med andre Bronzealders Oldsager dels ved en Undersøgelse om selve Formens første Oprindelse. Der findes overhovedet ingen andre Ringe fra Bronzealderen, som med nogen Sikkerhed kunne betegnes som Haarringe[1], og paafaldende vilde det dog være, om man i en vis kort Del af den hele Periode skulde have benyttet en Art af Smykker, som iøvrigt ikke blev anvendt. Derimod foreligger der fra hele Bronzealderen under forskjellige Variationer talrige Halsringe, som ere virkelig vredne, eller som dog have mere eller mindre fremtrædende Skraarifler. Ofte ere disse Ringe lukkede med Hager, som gribe ind i hinanden, som ved Figur 1, eller med smaa Spiraler, og Intet vilde være mere forstaaeligt end, at man paa et vist Tidspunkt er faldet paa at gjøre Partiet ved Lukket bredt og fladt, som ved Figur 2, for at give Ringen et bedre Leie mod Halsen. Dette vilde være en naturlig Oprindelse for disse ellers fuldstændig uforklarlige Former. Man er formentlig paa et enkelt Sted begyndt med at gjøre Ringe med smalle

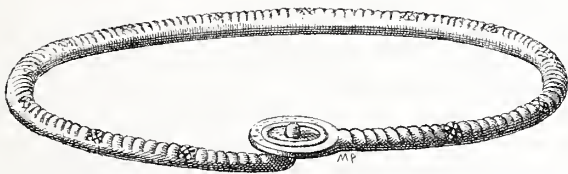


Fig. 4. 1/2. Mus. N. 22402.

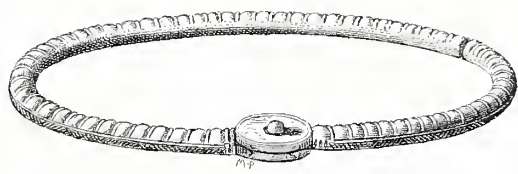


Fig. 5. 1/2. Mus. N. B 3648.

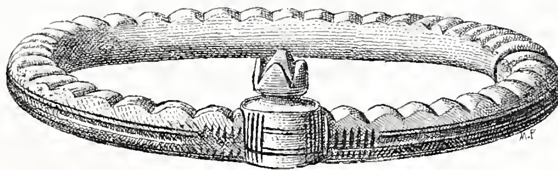


Fig. 6. 1/2. Mus. N. 22232.

Plader, og efterat denne Form havde fundet Bifald, er den efterhaanden, under gjentagen kunstnerisk Behandling, bleven videre udviklet, indtil der dannedes saa extravagante Smykker som det, der er fremstillet paa den ledsagende Tavle. En ganske lignende Udviklingshistorie kjendes jo allerede Afsnit for Afsnit og med fuld Sikkerhed for mange andre af Bronzealderens Smykker, som foreligge under lignende Overgange fra simple og naturlige Former til Udviklinger, som maa siges at overskride alt fornuftigt Maal og al sund Grænse i ligesaa høi en Grad som de her behandlede Halsringe. Forstaaelsen af disse overudviklede Former er given, naar først den Vei er paavist, ad hvilken de ere fremkomne.

Der er dvælet saa længe ved Spørgsmaalet om disse Ringes Anvendelse, fordi det er en Erfaring, at man har vanskeligt ved at følge og anerkjende en videnskabelig Slutning, særlig da, naar den gaaer imod en gammel og almindelig udbredt Antagelse. Benævnelsen »Haarringe« er bleven brugt allerede i flere Generationer; Kunstneren har trykket Ringen fast om de gamle Nordboers Hoved baade i malede og i statuariske Fremstillinger; det er da ikke let at faa den

[1] Det skulde da være to Baand af tyndtdrevet Bronze som A. P. Madsen, Bronzealderens Suiter Pl. 32 Fig. 10. Disse to Stykker ere af fremmed Arbeide og staa ikke i noget Slægtskabsforhold til nordiske Former.

fjærnet derfra. Man bøier sig ikke for Slutningen, men fordrer Syn for Sagn. Det vil mindes, hvorledes det ved Slutninger ganske af samme Art som de her fremsatte var godtgjort, at Bronzealderens saakaldte »Diadem« ikke blev baaret paa Hovedet, men tjente som Halssmykke, og at de saakaldte »Skjoldplader« vare Smykker paa Kvindernes Bryst. Man fæstede imidlertid ikke Lid dertil, før disse Gjenstande vare fundne i Gravene paa vel bevarede Skeletter, liggende just paa de Steder, som Videnskaben havde anvist dem. I disse Tilfælde fik den archæologiske Slutning en smuk Bekræftelse ved Iagttagelsen; men at det Samme vil ske med Hensyn til de her behandlede Ringe, tør man ikke vente. Efter de eiendommelige Fundforhold for disse Stykker, som nedenfor skulle omtales, tør det sikkert nu, med de mange Aars Erfaring, siges, at de næppe nogensinde ville blive fundne i en Grav med ubrændt Lig, og naar det da ikke kan ventes, at Oplysning engang vil vindes ved umiddelbar Iagttagelse, maa det vel være tilladt at søge den ad Slutningens Vei.

En anden Grund, hvorfor disse Ringe ere blevne saa indgaaende behandlede, er fordi der herved kunde vindes et Grundlag for Betragtningen af de andre her afbildede Stykker, som ved Iagttagelser og Slutninger af ganske lignende Art skulle søges bestemte som Halsringe. Den Ring, som er gjengiven i ²/₃ Størrelse paa Tavle V Figur 3, fra den ældste Jernalder i Norden, er af en ligesaa eiendommelig Form som de store Ringe med ovale Plader, og den skulde ved det første Syn ligesaa lidt antages for at have været et Halssmykke. Den er vel kredsrund som Halsringene, og forneden findes en glat Flade, som kunde hvile mod Halsen; men over den udadtil decorerede Side reiser sig en Række høie og brede Takker, som synes lidet at svare til den angivne Bestemmelse. Ringen er indrettet til at aabnes, idet den er gjort i to Stykker, forbundne ved et Hængsel, som hæver sig i en høi Knop. Det mindre Stykke slutter nøie ind i det større og fastholdes, naar Ringen er lukket, i den ene Ende ved Hængselet, i den anden ved en lille Tap, som griber ind i en Fordybning i det større Stykke. Den ringe Elasticitet, som denne svære Ring har, er just tilstrækkelig til, at Tappen kan trykkes ind i sit Leie, og Ringen faaer ved denne sindrige Indretning et fuldstændig sikkert og nøiagtigt Lukke.

Hvilken Bestemmelse have nu disse Ringe havt, blandt hvilke[1] det paa Tavle V afbildede Exemplar, som tilhører Hr. Pastor emer. O. C. Kahrs, er et af de bedst bevarede? Med den gamle Benævnelse »Bronzekroner« har man næppe villet betegne dem efter deres Bestemmelse; thi den takkede Krone blev som bekjendt ikke anvendt af noget af Oldtidens Folk. Symbolet paa Herskermagt var oprindelig, ligesom ogsaa senere hos Grækere og Romere, et Baand eller en Krands, og den Straalekreds, som omgav Solgudens Hoved, og som senere kom til at høre til de romerske Keiseres Attributer, er vidt forskjellig fra den langt ældre Bronzealders saakaldte »Kroner«. Det laa imidlertid nær for en moderne Opfattelse at give de smukke, takkede Ringe dette Navn, ligesom Ringene med de ovale Endeplader fik Navn af Haarringe, og at paavise deres rette Brug var umuligt, saalænge det fornødne Sammenligningsstof manglede. Dog maatte det have været let at afvise Tanken om, at de skulde have været anvendte som en Prydelse for Menneskets Hoved. Hertil svarer den kredsrunde Form for slet, og den indre Vidde, som ved disse Ringe vexler mellem 11 og 12 Cm., er ikke rummelig nok til at optage noget menneskeligt Hoved. Hvortil skulde fremdeles det kunstige Lukke tjene under en Anvendelse som Hovedsmykke? At Ringene ere indrettede til at aabnes, viser, at de have været anbragte om Noget. Aabningen, som er 9—10 Cm. vid, er stor nok til, at Ringene kunne lægges om Halsen, og just af samme Størrelse som Aabningen paa mange andre Ringe, der have samme Indretning og Hovedform, men kun ere simplere i deres Bygning. Det er her som ovenfor den indbyrdes Sammenligning mellem beslægtede

[1] I Museet for nordiske Oldsager opbevares fremdeles 4 Stykker, fuldstændige eller i Fragmenter. Et Stykke er fra en dansk Privatsamling gaaet til Udlandet. Fire af disse Stykker ere fundne i Jylland, et paa Taasinge; to af dem vides med Sikkerhed at være fundne i Moser.

Former, der kun ere forskjellige i Størrelse og Enkeltheder, som bringer sikker Oplysning om Bestemmelse og Brug.

Der kjendes fra Danmark en Del Halsringe som Fig. 4, dannede af en kredsrund bøiet, $^1/_3$—$^2/_3$ Cm. tyk og trind Stang, hvis ene Ende er afsluttet i en Øsken, en lille Plade eller en større rund Skive, gjennemboret til Optagelse af en Krog i Ringens anden Ende. Paa den ene Side af Ringen findes lidet fremtrædende Tværbaand[1]. Andre Ringe, af ganske lignende Form, som Figur 5, kun noget sværere, $^1/_2$—$1^1/_3$ Cm. tykke, og stærkere tværriflede eller tværstribede, ere indrettede til at aabnes paa samme Maade som »Kronerne« ved, at et mindre Stykke af Ringen, sædvanlig en Trediedel, kan svinges ud om et Hængsel, medens der ligeledes i den anden Ende findes en lille Tap, der griber ind i en Fordybning[2]. Ved Hængselet er Ringen udvidet til en rund Skive, som er decoreret paa den opadvendende Side, og over hvilken Hængselets Stang kan hæve sig i en lav Spids eller en decoreret Knop. Atter andre Ringe, som Figur 6, ere endnu sværere, indtil $1^1/_2$ Cm. tykke, og i Stedet for Tværbaand findes der Takker paa den opadvendende

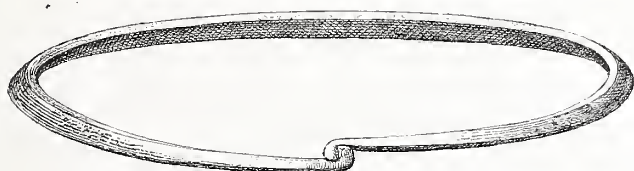


Fig. 7. $^1/_2$. Mus. N. B 1127.

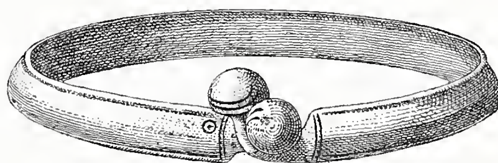


Fig. 8. $^1/_2$. Mus. N. B 4207.

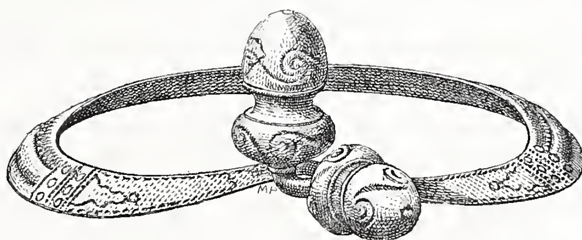


Fig. 9. $^1/_2$. Mus. N. 24835.

Side[3]. Hængselets Stang hæver sig ved disse Stykker i en høiere Knop eller Spids. Fra disse sidste er der kun et lille Skridt til »Kronerne«.

Den hele Række, mellem hvis enkelte Led der findes mange Berøringer og Overgange, viser, hvorledes man fra en simpel og naturlig Form lidt efter lidt har arbeidet sig frem til at danne et saa kunstigt Smykke, at det ikke skulde være let at angive dets Bestemmelse, om ikke det første Udspring var kjendt. Men at det ikke gaaer an at bortskjære det sidste Led af en sammenhængende Udviklingsrække, at søge anden Bestemmelse for de svære Ringe end for de tynde, at nære Betænkeligheder paa Grund af det Overdrevne i Formen, er alt bemærket ved de foran behandlede Ringe. Skulde det endelig indvendes, at ialtfald en af »Kronerne« ikke kan have været baaren som Halsring, idet den er massiv, medens de andre er hulstøbte, og saaledes, med

[1] Af denne Form findes i Museet for nordiske Oldsager 7 Stykker, af hvilke 3 ere fra Jylland, 2 fra Fyen. Om 3 Stykker er det angivet, at de ere fundne i Moser. I Museet i Odense opbevares 1 Stykke, i Aarhus 1 Stykke.

[2] Af Ringe som Figur 5 og af Mellemformer mellem Figur 4 og 5 opbevares i Museet for nordiske Oldsager 14 Stykker, af hvilke 7 ere fra Jylland, 3 fra Fyen, 1 fra Sjælland. Om 10 af disse Stykker er det angivet, at de ere fundne i Moser. I Etatsraad N. H. Holsts Samling findes 1 Stykke.

[3] Af 5 Stykker i Museet for nordiske Oldsager er et fra Øen Hjelm, et fra Fyen, et fra Langeland og et fra Laaland. Det sidst anførte Stykke fandtes sammen med andre Sager (Aarb. f. nord. Oldk. og Hist. 1868. S. 125). Om et Stykke er det angivet, at det er optaget af en Mose.

en Vægt af 1883 grm., skulde synes for tung til at tjene som Smykke, da kan der erindres om, at andre Halsringe, som foran omtalt og som længere fremme bemærket, naa en lignende, for Nutidens Opfattelse sikkert meget paafaldende Vægt.

Det maa siges at være naturligt at lukke en tynd og elastisk Bronzering som Figur 4 ved en Krog, som griber ind i en Øsken. De sværere og lidet elastiske Ringe var det derimod nødvendigt at indrette paa anden Maade, med et Hængsel, for at de kunde aabnes. Af denne forskjellige Indretning afhænger Ringenes Størrelse. De første, som kun kunne aabnes paa Grund af Bronzens Elasticitet, maatte gjøres noget større; de have et indre Tværmaal af 12—17 Cm. Ved de andre er det indre Tværmaal derimod sædvanlig omtrent ens, nemlig 11—13 Cm., og Aabningen for Halsen er da stedse 8—9½ Cm., tilstrækkelig stor til, at Ringen kan lægges om en Kvindes Hals. Kun faa Stykker ere mindre, med et indre Tværmaal af indtil kun 8½ Cm. og en Aabning af indtil kun 6 Cm.; men selv de mindste Ringe ere store nok til et Barns Hals. Det skal endnu tilføies, at flere af disse Ringe, derimellem ogsaa en af de sværeste, som den, der er afbildet paa Tavle V, ere slidte paa Undersiden, ganske saaledes som Slidet falder paa en Halsring. Der synes herefter at være al Grund til at antage, at de alle have været benyttede paa denne Maade og, at slutte fra Analogien med andre Arter af Halsringe, har Hængselet sikkert, ogsaa hvor det skyder frem i en høi Knop, været anbragt i Nakken, selv om dette ikke skulde synes rimeligt for en moderne Opfattelse.

Ogsaa den næste paa Tavle V under Figur 1 i ⅔ Størrelse afbildede Ring maa formentlig efter en Sammenligning med andre beslægtede Former bestemmes som et Halssmykke. Den bestaaer af et smalt, trindt og hult Baand, hvis Ender, som gribe om hinanden, bære store, hule Kugler. Midt paa Bøilen findes et Hængsel, hvorom Ringens to Halvdele dreie sig, naar Kuglerne trykkes forbi hinanden og Ringen saaledes aabnes.

Foruden det her afbildede Stykke, som eies af Hs. Exc. Greve C. C. S. Danneskjold-Samsøe, kjendes fra Danmark to andre saadanne Ringe, kun at begge mangle Hængselet ved Bøilens Midte[1], og at den ene af dem lukkes paa noget afvigende Maade, idet nemlig Enderne af Ringen holdes sammen alene ved Bronzens Elasticitet, som trykker to Knæ tæt under Kuglerne fast mod hinanden. Men iøvrigt er Formen den samme, og Decorationen bestaaer ved dem alle i Tværstriber og Perlerækker paa Bøilens Overside, samt Smaakredse med eller uden Midtpunkt, som ere forenede med lige eller buede Linier, ligesom Kuglerne stedse ere prydede med et stort Triskele-Monster. Efter disse Ornamenter kunne Ringene med Sikkerhed henføres til den første Tid efter Bronzealderens Afslutning i Norden.

Disse Ringes kredsrunde Form, det at de ere indrettede til at aabnes, deres Vidde af c. 13½ Cm., indvendig maalt, det at Decorationen paa Bøilen alene findes paa Oversiden, medens Undersiden er glat, maa tale for, at disse Ringe have været Halssmykker; men mere sandsynligt bliver dette ved at betragte andre Ringe, som sikkert danne Forudsætningerne for denne stærkt udviklede Form. Der kjendes fra Danmark en Del tarvelige Halsringe, som Figur 7, dannede af et ¼—½ Cm. tykt, skarptkantet Baand, der ved Midten har en Bredde af ⅔—1½ Cm. og tilspidses mod Enderne, som ere omboiede til Hager, ved hvilke Ringen lukkes. Baandet er bøiet paa eiendommelig Maade, skraanende udefter, for saaledes at falde bedre om Halsen, og det er omhyggelig afpudset ved Sidefladerne og Kanterne, sandsynligvis fordi flere af disse Ringe, 2—3 Stykker, bares sammen, nøiagtig passende indeni hinanden som et samlet Halssmykke[2]. Andre Ringe, som Figur 8,

[1] Se Undset, Jernalderens Begyndelse S. 336. To af disse Stykker ere fra Moser paa Sjælland, det tredie er fundet ved Markarbeide paa Møen.

[2] I 3 større Mark- eller Mosefund i Museet for nordiske Oldsager, 1 fra Sjælland, 2 fra Laaland, findes 5 Stykker. Fremdeles ere to Stykker opgravede sammen. Af to enkelte Stykker fra Møen og Slesvig er det ene fra en Mose. I Etatsraad N. H. Holsts Samling findes et Stykke.

dannes af et lignende fladt, men $^1/_2$—$1^1/_2$ Cm. bredt Baand, skraatstillet som ved de første Ringe, fladt indadtil og udadtil noget hvælvet og ornamenteret[1]. Enderne af Ringene ere ombøiede til Kroge, som bære smaa Knopper. Som Overgangsformer til Ringene med de store Kugler kan man endelig opfatte to Ringe med et fladt og skraatstillet Baand som ved de alt omtalte Smykker, men med store, hule Kugler ved Enderne af lignende Art som ved den paa Tavle V under Figur 1 afbildede Ring[2].

Ved Mellemformer og ved den ensartede Ornamentik knyttes alle disse Ringe saaledes til hverandre, at der ikke kan næres nogen Tvivl om, at de høre til en og samme Udviklingsrække, hvori Ringene med de store Kugler staa som det sidste Led. Der er da sikkert ogsaa Grund til

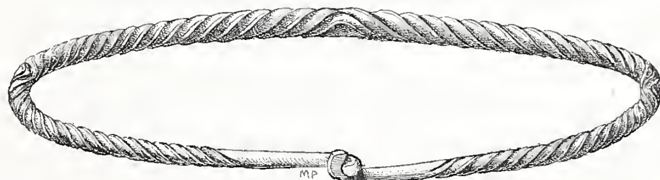


Fig. 10. $^1/_2$. Mus. N. 8873.

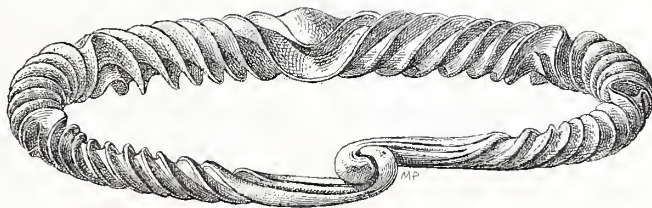


Fig. 11. $^1/_2$. Mus. Nord. Olds.

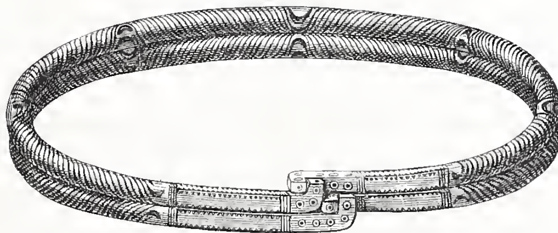


Fig. 12. $^1/_3$. Mus. Nr. B 461.

at antage, at de alle have havt samme Anvendelse, som Halsringe. De ere alle kredsrunde; de ere indrettede til at aabnes, og Størrelsen er som ved andre Halssmykker, ved Ringe som Figur 7: $12^1/_2$—$14^1/_2$ Cm., som Fig. 9: 12—13 Cm., medens Ringene som Fig. 8 fra en Størrelse af $12^1/_2$ Cm. aftage indtil 8 Cm., omtrent den samme Minimumsgrænse, som kjendes for de i det Foregaaende behandlede Former. Det skal endnu bemærkes, at Analogien med andre Arter af Halsringe taler for, at Lukket, selv naar det er prydet med store Kugler, har været anbragt bagtil, ikke foran, som det skulde antages ved en mindre omfattende Betragtning.

[1] Blandt 6 Stykker i Museet for nordiske Oldsager ere 3 fra Mose eller So paa Sjælland og 1 fra Fyen. I Aarhus-Samlingen findes 1 Stykke, fra Mose.

[2] Den ene er funden ved Markarbeide, den anden i Mose. Begge ere fra Sjælland.

Ved Undersøgelsen af en ny og væsentlig forskjellig Form, den svære, vredne Bronzering, som er afbildet i $^2/_3$ Størrelse paa Tavle V under Figur 2, vil det kunne prøves, hvilket Værd der i det Hele kan tillægges de her fremsatte Slutninger, som ere de samme for alle de forskjellige Former, og som tillige drages fra Iagttagelser af ganske den samme Art. Det er en kredsrund Ring, for ikke længe siden indkommet til Museet for de nordiske Oldsager, af fortræffeligt og tillige meget kunstfærdigt Arbeide, idet den er dannet ved Vridning af en svær Bronzestang med fire tykke og stærkt fremspringende Længdelister, og Vridningen er udført saaledes, at Vindingerne med visse Mellemrum vende i modsat Retning. De svære Hager i Ringens Ender, som nu ere adskilte, dannede, naar de lagdes i hinanden, et nøiagtig sluttende Lukke. At denne Ring, hvis Styrke skulde synes at have bestemt den til andet Brug end Pynt, og hvis store Tyngde ligesom dens skarptkantede Vindinger ikke har gjort den til et behageligt Smykke, har været baaret som Halsring, vil utvivlsomt fremgaa af en nærmere Betragtning og navnlig af Sammenligningen med andre nærstaaende Former.

Der forekommer i Bronzealderens Fund en Del andre Bronzeringe, som Figur 10, der ere vredne ganske paa samme Maade som den svære Ring og lukkede paa lignende Maade ved Hager, som gribe ind i hinanden; men disse Ringe ere dannede af en tynd, firkantet Stang, der er tilspidset mod Enderne[1]. Forskjellige andre Ringe, som Figur 11, ligne disse i den Maade, hvorpaa de ere vredne; men Vindingerne træde stærkt frem, indtil $1^1/_2$ Cm., idet Ringene ere dannede ved Vridning af en Stang med fire, stærkt fremspringende, tynde Længdebaand[2]. Langt hyppigere forekomme Ringe, som ere af samme vredne Arbeide som den paa Tavle V afbildede, men noget tyndere, 1—$1^1/_2$ Cm. tykke, og andre, som Fig. 12, som have lignende rundtløbende Skraafurer, der dog ikke ere fremkomne ved en Vridning, men ere indskaarne i en rund Stang[3].

Disse fire Former staa hverandre meget nær ved den hele Bygning og ved Arbeidets Art, og de ere nøie sammeknyttede ved foreliggende Mellemformer. De tilhøre fremdeles væsentlig samme Tid, idet de dels findes sammen, dels forekomme i større Fund af ensartet Charakter, fra den nordiske Bronzealders sidste Tid. De maa da sikkert alle opfattes paa samme Maade.

Den simpleste Form, Figur 10, ligner ganske de gjennem hele Bronzealderen almindelig forekommende vredne Halsringe, kun at Vridningen afvexlende er udført i modsat Retning, noget som man til en vis Tid let kan være faldet paa, enten af Skjønhedshensyn eller for saaledes at forøge Ringens Elasticitet. For det sidste Alternativ taler det, at flere Ringe som Figur 12 ere virkelig vredne; men Sporene heraf ere omhyggelig fjærnede; Ringen er bleven fuldstændig glat afsleben og derefter prydet med let indskaarne og tætstillede Skraafurer. At nu de tyndeste Ringe, som Figur 10, have været Halsringe, kan ikke betvivles. Herfor taler den kredsrunde Form, det at de ere indrettede til at aabnes, Overensstemmelsen med andre vredne eller skraatriflede Ringe, som alene kunne opfattes paa denne Maade, og endelig Størrelsen, som vexler mellem $8^1/_2$ og

[1] I 3 større Mark- og Mosefund i Museet for nordiske Oldsager, 2 fra Fyen, 1 fra Bornholm, findes mere end 17 Stykker. Af enkeltvis fundne foreligge 10 Stykker, derimellem 2 fra Sjælland, 1 fra Fyen og 1 fra Jylland. Fra en Urnegrav kjendes 1 Stykke.

[2] I 7 samlede Fund i Museet for nord. Olds., 2 fra Jylland, 2 fra Sjælland, 2 fra Laaland og 1 fra Bornholm, foreligge 10 Stykker. Af 3 enkeltvis fundne Stykker er 1 fra en jydsk Mose. I Odense-Museet findes 1 Stykke.

[3] Af Ringe som Tavle V Fig. 2 og som Textfigur 12, hvilke Former ikke altid sikkert kunne skilles, opbevares i større Fund i Museet f. nord. Olds. 13 Stykker i 5 Fund, 3 fra Jylland, 1 fra Sjælland, 1 fra Laaland. Fremdeles vides det af det i Museet opbevarede Materiale, at der 24 Gange er fundet to saadanne Ringe sammen og en Gang 2 Par, en Gang 3 Par. Disse Fund ere dog ikke alle fuldstændig indkomne til Museet; 11 af dem ere fra Jylland, 2 fra Fyen, 12 fra Sjælland, 1 fra Laaland. 19 af disse Fund skrive sig fra Vand, Torvemose eller dog sid Grund. Af enkelte Ringe, der dog for største Delen paa Grund af Slidet kunne sees at have været baarne sammen med en anden, eier Museet 15 Stykker, fra Jylland 5, Fyen 3, Sjælland 5, Bornholm 1. Af disse ere 3 angivne at være fundne i Moser, 1 under en stor Sten. Fra Grave kjendes sikkert kun 1 Fund, fra Bornholm. I de offentlige Samlinger i Aarhus og Aalborg opbevares 4 Stykker. I Etatsraad Holsts Samling findes to Stykker, og i Prokurator Thomsens Samling i Nestved opbevares et sammenhørende Ringpar.

18 Cm. Ringene af Form som Figur 11, hvis indre Tværmaal er 11½—14 Cm., ere undertiden stærkt afslidte paa en af Siderne, ganske som andre Halsringe, og ved Stykker som Figur 12, der have en Bredde af 13½—21 Cm., viser denne særegne Afslidning sig paa en saa kjendelig Maade, at enhver Tvivl maa bortfalde. De maa stedse være blevne baarne to sammen, liggende løst ovenpaa hinanden, idet de baade i et stort Antal Tilfælde ere fundne parvis, og idet de næsten alle bære mere eller mindre tydelige Mærker af at være slidte mod hinanden. Men desforuden er særdeles ofte den ene af Ringene slidt paa den nedadvendende Side, hvor den hvilede paa Halsen, undertiden saa stærkt, at Vindingerne ere fuldstændig udslidte. Det kan endog efter Slidet siges med Sikkerhed, at Ringene bares saaledes, som de ere afbildede under Figur 12, med en af Krogene vendende opad mod Nakken, ganske som dette er Tilfældet med alle de andre Halsringe fra Bronzealderen, som lukkes ved Ombøininger eller Hager. Grunden er naturligvis den, at Krogen i omvendt Stilling let maatte gribe fat i Klædningen eller genere Halsen, og dette har havt Noget at sige ved saa svære Smykker. Et Ringpar veier 1203 grm., altsaa mere end den største af Ringene med ovale Plader, og den paa Tavle V under Figur 2 afbildede Ring har en Vægt af 919 grm., saaledes at det Ringpar, hvortil den har hørt, har veiet næsten lige saa meget som den nys omtalte takkede Halsring.

Efter alle de her berørte Forhold maa det antages, at samtlige disse Ringe have været anvendte som Halssmykker, og det svære, paa Tavle V afbildede Stykke tør ikke udskilles af Rækken alene paa Grund af dets Tykkelse og store Vægt. Ved disse Former er det gaaet som ved de foran omtalte; man er begyndt med en simpel og naturlig Form, og først gjennem fortsat kunstnerisk Behandling er man naaet til overdrevne Udviklinger og til saa kunstige Former, at deres rette Bestemmelse er vanskelig at erkjende. Dette, som iøvrigt i og for sig er vel forstaaeligt, kunde støttes ved mangfoldige Analogier baade fra Oldtiden og fra senere Tider.

Og dog maa det siges at ligge nær, naar man alene betragter de sidste Led i disse Udviklingsrækker, disse kolossale og tunge Ringe, som synes at være uskikkede til virkeligt Brug, at spørge, om de dog ikke ere gjorte til Prydelse for Gudebilleder, for at tjene som Offergaver eller lignende. Denne Tanke er tiltalende nok, men vil næppe kunne nærmere begrundes. Et tilstrækkeligt Bevis for, at mange af disse Smykker have været til virkeligt Brug, kan findes i de ofte særdeles kjendelige Mærker af Slid. Nu er det vel saa, at flere af de allerstørste Stykker, saaledes just de paa Tavle IV og V afbildede, ikke have saadanne tydelige Mærker af Brug; men dette er Tilfældet med mange andre Stykker, som komme disse nær i Størrelse og Vægt, og der synes ikke at være tilstrækkelig Grund til at søge en særlig Forklaring for enkelte Exemplarer, som i det Hele skille sig saa lidt fra Rækken af de øvrige. Antagelsen af, at visse enkelte, særlig svære Ringe af de her omhandlede Former have været bestemte til Gudebilleder eller til andet helligt Brug, lader sig ligesaa lidt modbevise, som den lader sig bevise; men ialtfald vil denne Antagelse ikke komme i Strid med, hvad der her er fremsat om Ringenes Oprindelse og almindelige Bestemmelse.

Der er imidlertid andre eiendommelige Forhold ved disse Ringe, som utvivlsomt maa sættes i Forbindelse med Bronzealderens religiøse Forestillinger. Af alle kjendte Ringe af de her behandlede Former vides kun 5 Stykker sikkert at være fundne i Grave, et Forhold, som fuldstændig stemmer med andre almindelige Resultater. Ved Slutningen af Bronzealderen og i den nærmest følgende Tid blev der nemlig i Regelen kun nedlagt enkelte ubetydelige Gjenstande i Gravene, hvad der sikkert var en Følge af den dengang almindelig fulgte Skik at brænde de Døde. Hvor denne i Oldtiden vidt udbredte Gravskik havde raadet i længere Tid, som det var Tilfældet i Norden ved Bronzealderens Slutning, tabte Gravudstyret ofte mere eller mindre sin Betydning, mulig fordi Livet efter Døden da ikke altid betragtedes som en umiddelbar Fortsættelse af Jordelivet,

saaledes som Tanken var, naar Liget nedlagdes ubrændt i Graven, vel beskyttet og med et rigeligt Udstyr for det kommende Liv.

Om der derfor fra Bronzealderens Slutning og fra den ældste Jernalder ikke forelaa andre Sager end de, som optages af Gravene, vilde der for de fleste Egne i Norden kun haves en meget ufuldstændig Kundskab om, hvad der dengang blev brugt af prægtige Vaaben og Smykker. Men just fra de samme Tider foreligger der i betydeligt Antal Fund af anden Art, Sager som opgraves udenfor Gravene, i Mark eller Mose. Til denne Klasse henhører Hovedmassen af de her omhandlede Smykker.

Naar nu disse Fund indeholde flere eller færre Gjenstande af forskjellig og afvexlende Art, maa de sikkert nok, som det oftere er udtalt, blive opfattede som skjulte Sager, ligesom man til alle Tider har betroet til Jord eller Vand de værdifulde Stykker, som man af en eller anden Grund vilde gjemme. Et stort Antal Ringe af de Former, som ovenfor ere beskrevne, henhøre til saadanne Fund, som enten efter deres blandede og tilfældige Charakter med megen Sandsynlighed kunne betegnes som skjulte Sager, eller ved hvilke der endnu ikke lader sig paavise saadanne almindelig gjennemgaaende Forhold i deres Sammensætning eller i Nedlægningsmaaden, at en anden Opfattelse paatvinger sig.

Derimod er det blevet paavist om 5 Fund, som udelukkende indeholde Ringe af en bestemt Art, som Figur 2 og 3, at de efter Overensstemmelsen med talrige andre Fund, som ligeledes alene indeholde Sager af en enkelt Art, maa betragtes som Gaver til Guderne, sandsynligvis ifølge et Løfte, saaledes som denne først af J. J. A. Worsaae fremsatte Tanke senere er bleven bestemtere udformet[1]. Paa lignende Maade synes de talrige enkeltvis og parvis fundne Ringe af de her beskrevne Former at maatte opfattes. Om ialt 54 saadanne Fund er det udtrykkelig angivet, at de ere fremdragne i Moser eller Søer eller dog paa sid Grund; om mange Stykker vides det kun, at de ere fundne ved forskjelligt Markarbejde; et er optaget under en stor Sten, medens der om de øvrige ikke foreligger nærmere Oplysninger; dog maa de fleste af disse sidste, at slutte fra Patinaen, være opgravede i Moser. At disse Ringe skulde være tilfældig tabte, kan ikke antages, da de alle ere saaledes indrettede, at de, selv om Lukket gik op, dog ikke vilde glide af Halsen. Desuden tabes selvfølgelig ikke saadanne Ringe parvis; ialtfald kan dette ikke være hændet i 25 Tilfælde — saamange Ringpar findes der i forskjellige danske Samlinger. Men lige saa lidt synes de at kunne opfattes som skjulte Kostbarheder. Det var dog forunderligt, om nordiske Kvinder i de nævnte 54 Tilfælde skulde have været i den Situation at gjemme just en enkelt Halsring eller et Ringpar og intet Andet. Men lad saa være, at dette er hændet, saa maatte noget Lignende vel ogsaa være skeet i andre Afsnit af Bronzealderen; men dette er ikke saa. Det er kun fra den yngre Bronzealder og fra den ældste Jernalder, at der foreligger saadanne større Rækker af enkeltvis eller parvis fundne Halsringe fra Mark og Mose.

Dog kunde mulig just dette Tidsforhold tages til Indtægt for Opfattelsen af disse Fund som skjulte Skatte. Der kjendes fra senere historiske Tider talrige danske Skattefund just fra de Tider, da Landet var hjemsøgt af Fjender, og paa samme Maade kunde det tænkes, at Ringfundene vidne om fjendtlige Indfald eller farefulde Tilstande her i Landet ved Overgangstiden fra Bronze- til Jernalderen. Men atter her synes Fundforholdene at afgive sikkert Svar. De større og mindre Nedlægninger i Mark og Mose kjendes nemlig ikke alene fra et begrænset Omraade, hvortil fjendtlige Indfald kunde have strakt sig, men fra hele Landet, saaledes som dette vil sees af de foran givne Oplysninger om de enkelte Former, og hvad der er endnu mere betegnende, de forekomme tillige rundt omkring i det øvrige Norden, i Skandinavien og syd for Østersoen, saavidt som disse Egne vare inddragne i den nordiske Kulturkreds. Men at antage, at der over saa store Strækninger,

[1] Aarb. f. nord. Oldk. og Hist. 1886. S. 215.

gjennem det samme længere Tidsrum har været særlig usikre Tilstande, vilde sikkert ikke være heldigt, naar iøvrigt intet andet archæologisk Forhold tyder derpaa.

Det synes at maatte være rettere at forklare disse Ringfund i Overensstemmelse med de mange nordiske Offerfund af en beslægtet Charakter, idet den samme Skik til forskjellig Tid kan have faaet et noget forskjelligt Udtryk. Det skulde da ved Slutningen af Bronzealderen og i den ældste Jernalder have været Brug, at et godt og anseeligt Smykke ved Nedlægning i Jord eller Vand blev helliget Guderne. At det var Kvinder, som bragte disse Offere, tør vel sluttes af, at intet andet større eller mindre Halssmykke nogensinde er fundet i de Hundreder af Grave fra Bronzealderen, der have indeholdt et Sværd eller et mandligt Skelet, medens paa den anden Side saadanne Smykker kjendes fra mangfoldige Kvindegrave.

Naar der som her bliver fremsat nye Opfattelser, som ikke have Udsigt til strax at finde almindelig Indgang, høres det ofte udtalt, at Stoffet endnu ikke egner sig for en nærmere Behandling. I det foreliggende Tilfælde kan dette dog ikke fremføres, og hvad der her er feilet, maa alene bero paa Iagttagelserne og Slutningerne, som altid til en vis Grad ere afhængige af Studiernes almindelige Standpunkt. Derimod maa et saa betydeligt Antal som 260 Ringe siges at berettige en Undersøgelse eller snarere at kræve, at en Tydning forsøges. Thi det er ikke for at hvile dødt og uforstaaet, at det store Stof bliver samlet.

COLLIERS
DE LA FIN DE L'AGE DE BRONZE ET DU PREMIER AGE DE FER,

PAR LE DR. SOPHUS MÜLLER,

RÉSUMÉ DU TEXTE DANOIS, TRADUIT PAR E. BEAUVOIS.

Pour bien déterminer les restes de l'antiquité, il est nécessaire d'examiner d'abord exactement tous les détails et notamment de comparer toutes les variétés de chaque forme. On peut arriver ainsi à des résultats inattendus. Les anneaux du dernier âge de bronze et du premier âge de fer en Danemark, dont les plus beaux exemplaires connus sont représentés pl. IV et V, ont été jusqu'ici, sans examen approfondi, considérés comme des diadèmes; mais il résulte d'une étude plus attentive qu'ils ont été employés comme colliers.

La figure de la pl. IV est une variante des fig. 2—3 de la p. 21. La partie torse de l'anneau varie de $0^{m},0025$ à $0^{m},025$ d'épaisseur; la largeur des plaques oblongues varie de $0^{m},0075$ à $0^{m},075$. Le fermoir dans sa forme la plus simple est fait de deux crochets qui, dans les pièces plus compliquées, se terminent en enroulement de spirales, ayant jusqu'à $0^{m},08$ de large. Le diamètre intérieur de l'anneau varie de $0^{m},11$ à $0^{m},21$. La forme des anneaux effilés et élastiques qui peuvent s'ouvrir est circulaire, tandis que les anneaux plus massifs et non élastiques, dont les extrémités sont souvent fixées ensemble, sont ovales et ont leur plus grande largeur dans la même direction que les plaques terminales. Dans cette directon ils sont de $0^{m},015$ à $0^{m},03$ plus larges que dans la direction opposée. Bien que certains de ces anneaux puissent servir à orner un front humain, ce n'est pas le cas pour tous; tantôt le diamètre intérieur est trop large ou trop étroit, tantôt la forme, qu'elle soit circulaire ou oblongue dans une direction opposée à celle de la tête humaine, ne se prête pas à cet usage. Tous au contraire peuvent servir de colliers, les petits eux-mêmes convenant pour les enfants. Les anneaux qui ne peuvent être ouverts sont ovales et peuvent ainsi donner passage à la tête. On peut admettre qu'ils reposaient sur le cou, le fermoir par derrière et les spirales tournées en haut. L'usure très visible dans plusieurs anneaux sur la partie inférieure de l'anse, montre d'ailleurs qu'ils ont été portés ainsi. Enfin, il résulte de l'examen de toutes les variétés, représentées p. 21 fig. 2—3 et pl. IV, que les anneaux les plus simples présentent une legère modification de la forme générale des colliers p. 21 fig. 1, et il n'y a pas de raison d'attribuer une autre destination aux exemplaires plus développés. On connait pour le Danemark au moins 100 des ces anneaux, provenant pour la plupart de trouvailles d'ensemble de la fin de l'âge de bronze.

A une période un peu plus récente, le commencement de l'âge de fer, appartient une forme particulière, représentée pl. V, fig. 3, dont ont connait 5 ex. en Danemark. La forme circu-

laire, le diamètre intérieur de $0^m,11$ à $0^m,12$, la disposition de ces anneaux, dont une partie mobile sur une charnière peut s'ouvrir et laisser un passage de $0^m,09$ à $0^m,10$, ne permet pas de les regarder comme des diadèmes; mais on trouve des indices positifs de leur emploi comme colliers dans la comparaison avec les formes plus simples, p. 23 fig. 4—6, qui montrent comment le collier fig. 4 a peu à peu dégénéré en une forme anormale représentée pl. V fig. 3. Les trouvailles danoises ont donné en tout 25 anneaux de la forme représentée p. 23 fig. 4—6, grands et petits ayant $0^m,085$ à $0^m,13$ de diamètre, et offrant un passage de $0^m,06$ à $0^m,095$ lorsque l'on ouvre l'anneau; ils paraissent ainsi avoir été destinés aussi bien aux enfants qu'aux personnes faites. Quelques-uns d'entre eux sont usés sur le côté inférieur comme les autres colliers; on les portait sans doute tous en tournant la charnière derrière le cou.

Il y a de semblables raisons de penser que la forme représentée pl. V fig. 1, du commencement de l'âge de fer, dont on connait seulement 3 exemplaires provenant de trouvailles danoises, a été également employée comme collier. Ces anneaux sont circulaires et leur diamètre intérieur d'environ $0^m,135$ n'est pas appropriée à une tête humaine. Ils pouvaient au contraire servir de colliers, puisqu'on les ouvrait en déplacant les boules des extrémités qui étaient accrochées l'une sur l'autre. Cette manière de voir acquiert plus de vraisemblance, si l'on considère les transformations (p. 25 fig. 7—9) par lesquelles un simple anneau (fig. 7) a passé pour devenir ce collier si developpé. Tous ces anneaux simples, dont on connaît 19 exemplaires provenant de trouvailles danoises, sont circulaires et disposés pour être ouverts, avec un diamètre intérieur de $0^m,08$ à $0^m,145$, qui est ordinaire pour les colliers. L'analogie avec d'autres colliers de l'âge de bronze donne à croire que le fermoir était du côté de la nuque.

Les observations exposées ici et les conclusions qu'on en a tirées s'appliquent également à une série d'anneaux de la fin de l'âge de bronze septentrional, représentés p. 27 fig. 10—12, et dans un fort bel exemplaire pl. V fig. 2. Ces anneaux sont faits par torsion réelle ou imitée, les spires tournées en sens opposé et séparées par un intervalle. Ils sont toujours disposés pour être ouverts. La forme est circulaire et le diamètre intérieur de $0^m,085$ à $0^m,21$; on y voit souvent des traces d'usure répétée sur la partie inférieure comme dans les autres colliers. On en connait 138 exemplaires provenant de trouvailles danoises; ceux qui sont représentés ici offrent tous des transitions du collier simple (comme p. 27 fig. 10) à la forme remarquablement développée p. 27 fig. 11, avec des spires ayant jusqu'à $0^m,015$ de hauteur. Relativement à cette sorte d'anneaux, comme aux autres formes étudiées ici, on a dû partir d'une forme de collier simple et naturelle, mais par suite d'un traitement artistique prolongé celle-ci a été transformée en parures anormales, dont il ne serait pas possible de déterminer la destination primitive, si on les considérait isolément.

Certaines circonstances des trouvailles donnent à ces parures un intérêt particulier: parmi les 260 anneaux de ces formes recueillis en Danemark, on n'en connait que cinq qui proviennent de sépultures. C'est que, à la fin de l'âge de bronze et au commencement de l'âge de fer, où la crémation était seule usitée dans ce pays, le mobilier funéraire était restreint à peu d'objets insignifiants. Ces parures sont exhumées de la pleine terre et des tourbières, souvent en connexion avec plus ou moins d'autres objets divers qui, par suite de leur mélange, peuvent être considérés comme formant des trésors enfouis. On trouve aussi plusieurs de ces anneaux déposés ensemble, mais sans aucun mélange d'autres objets; et par analogie avec de nombreuses autres trouvailles qui renferment exclusivement des pièces d'une seule espèce, on a demontré ailleurs (*Mémoires des Antiquaires du Nord,* ann. 1887 p. 225) que ces dépôts doivent être considérés comme des offrandes faites aux dieux à la suite de quelque vœu; il en est certainement de même pour les nombreux anneaux des formes en question trouvés isolément ou par paire. Dans 54 cas il est dit expressément que la trouvaille a été faite dans une tourbière, dans un lac ou tout au moins

dans un terrain marécageux; et, à en juger par la patine il doit en être ainsi pour la plupart des autres colliers. Ces anneaux ne peuvent avoir été perdus accidentellement, étant disposés de façon à ne pouvoir tomber du cou, lors même que le fermoir s'ouvrirait. En outre on ne les eût pas perdus par paire; on sait qu'en 25 cas des anneaux de la forme représentée p. 27 fig. 12, ont été trouvés deux à deux, et l'usure d'ordinaire fort prononcée qu'on y remarque prouve qu'ils ont toujours été portés par paire. Il ne peut être question ici de joyaux cachés; car il serait singulier qu'en 54 cas des femmes scandinaves n'eussent pas eu autre chose à enfouir qu'un collier isolé ou une paire d'anneaux.

C'est seulement pour la fin de l'âge de bronze et pour le commencement de l'âge de fer qu'il y a de ces grandes suites de colliers trouvés isolément ou deux à deux dans les tourbières et en pleine terre. Dans ces périodes les Septentrionaux doivent avoir eu la coutume de consacrer aux dieux de belles et précieuses parures en les enfouissant ou en les immergeant. Que ces offrandes soient dues à des femmes, on peut l'induire de ce que jamais on n'a découvert d'autres colliers grands ou petits dans les centaines de sépultures de l'ancien âge de bronze qui contenaient des épées ou des squelettes d'hommes; ces parures au contraire figurent dans de nombreux tombeaux de femmes.

Il était, on peut le dire, nécessaire de chercher à expliquer les nombreux matériaux (environ 260 pièces) dont ont vient de traiter, car les collections ne sont pas faites pour rester abandonnées et inintelligibles.





Thieles Bogtrykkeri.

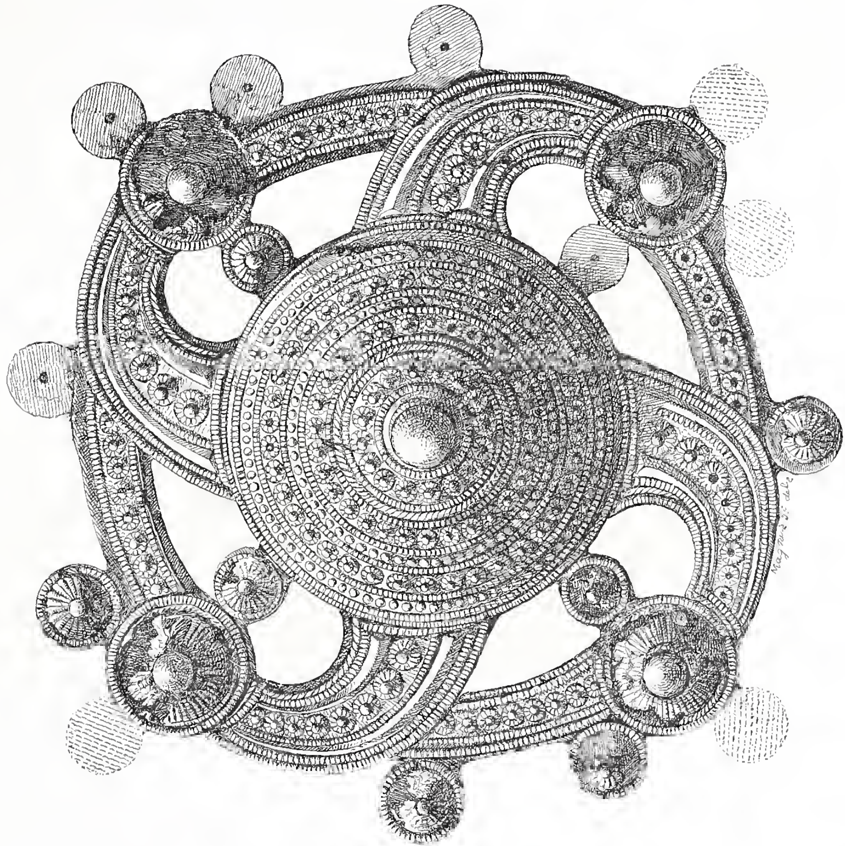


Fig. 1. 1/1.

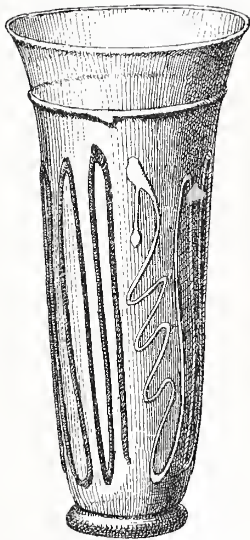


Fig. 2. 1/2.



Fig. 3. 1/2.



Fig. 4. 1/3.



Fig. 5. 1/1.

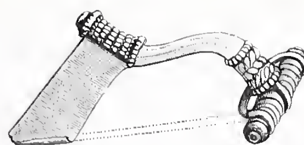


Fig. 7. 1/1.



Fig. 6. 1/1.



Fig. 1. $^1/_1$.

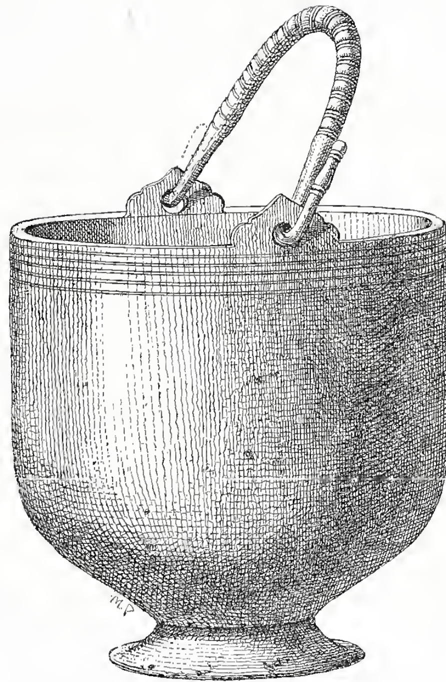


Fig. 2. $^1/_4$.

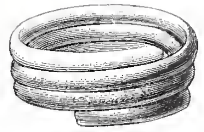


Fig. 3. $^1/_1$.

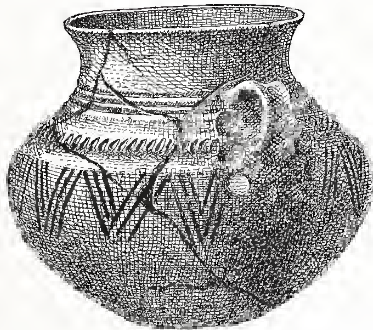


Fig. 4. $^1/_3$.



Fig. 5. $^1/_3$.

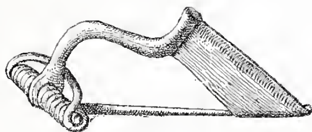


Fig. 6. $^1/_1$.



Fig. 9. $^1/_3$.

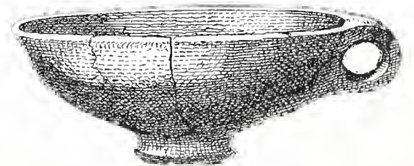


Fig. 7. $^1/_3$.

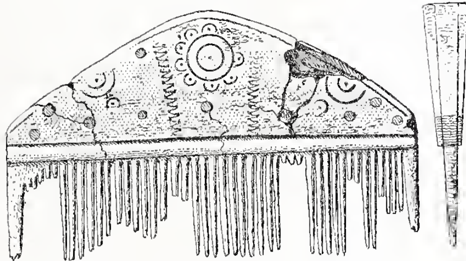


Fig. 8. $^1/_2$.

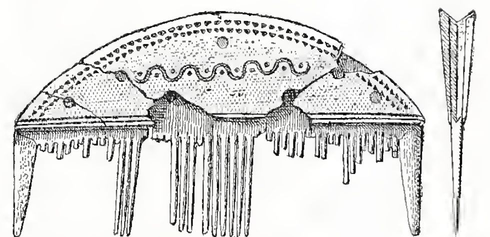


Fig. 10. $^1/_2$.

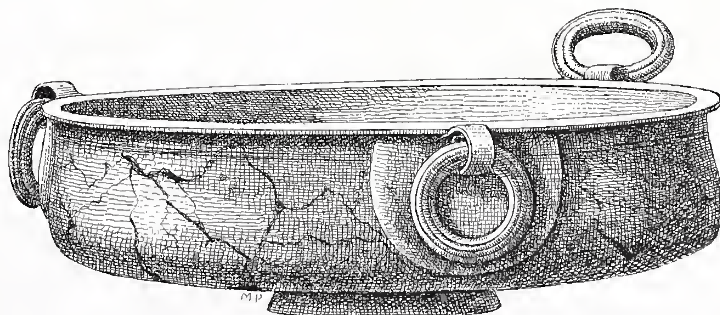


Fig. 11. $^1/_4$.



Pacht & Crone fototyp.



1.



2.



3.

Pacht & Crone fototyp.

INDHOLD.

Side

Dr. Henry Petersen: Gravpladsen ved Nordrup fra den ældre Jernalder .... 1.

— — Polyandre de l'ancien âge de fer à Nordrup en Sélande, résumé du texte danois, traduit par E. Beauvois .... 15.

Dr. Sophus Müller: Nogle Halsringe fra Slutningen af Bronzealderen og fra den ældste Jernalder .... 19.

— — Colliers de la fin de l'âge de bronze et du premier âge de fer, résumé du texte danois, traduit par E. Beauvois .... 32.

»Nordiske Fortidsminder« ville udkomme heftevis, i Reglen hvert andet Aar. Med Bindets sidste Hefte vil følge Titelblad og Indholdsfortegnelse. Dette Skrift vil blive tilstillet samtlige Medlemmer af det Kgl. Nordiske Oldskriftselskab (Prindsens Palais, Kjøbenhavn), og et begrænset Antal Exemplarer vil kunne faaes gjennem Boghandelen (Den Gyldendalske Boghandel, Kjøbenhavn). 1. Hefte: 6 Kr.

Les »Antiquités scandinaves«, publiées par la Société Roy. des Antiquaires du Nord, paraitront généralement par fascicule de deux en deux ans. Chaque article sera suivi d'un résumé français, et la dernière livraison du volume accompagnée du titre et de la table des matières. Cette publication sera distribuée aux membres de la Société (Palais du Prince à Copenhague). Un nombre restreint d'exemplaires seront mis à la disposition du public (Librairie Gyldendal à Copenhague). 1er fasc.: env. 8 frcs. 50 c.

KJØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHANDEL.

THIELES BOGTRYKKERI.

1890.